

1844-1845

MÓRICZ
Egy
Restau-
ráció
1844-1845

1844-1845

1844-1845

N. M.

1844-1845

OSZK

OSZK - OLYMPIA SZKOLNICKA

1. leg. g.
621. u.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

66

EGY RESTAURÁCZIÓ

1844-BEN.

IRTA:

MÓRICZ PÁL.

A SZERZŐ TULAJDONA.

BUDAPEST, 1891.

AZ «ORSZÁGGYÜLÉSI ÉRTESITŐ» KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA
IV., GRANÁTOS-UTCZA 1.

2. eleg. g.
621. v.

OSZK

EGY RESTAURÁCZIÓ

1844-BEN.

IRTA:

MÓRICZ PÁL.

A SZERZŐ TULAJDONA.

BUDAPEST, 1891.

AZ «ORSZÁGGYŰLÉSI ÉRTESÍTŐ» KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA
IV., GRANÁTOS-UTCZA 1.

~~26.026~~

165631

I.

EGY RESTAURÁCZIÓ
1844-ben.

A negyvenes években a politikai tevékenység és küzdelem a megyékben a legmagasabb fokra hágott.

Az alkotmányos szabadságnak, a megyéken kívül a szabad királyi városokra leendő kiterjesztése, eltekintve azoknak privilegizált állásuk szűk körétől, egy szélesebb, szabadabb alapokra leendő felépítése és a közös teherviselés nagy elvének keresztülvitele előtérbe töltek.

Jóllehet a nemesség önfeláldozó adakozásokra hivatkozott, ilyenek voltak a társadalmi uton keletkezett adakozásokból létrejött: Magyar tudományos akadémia, a nemzeti színház, a muzeum, a Ludoviceum, melyekhez számos más önkéntes adakozásokkal több hatóságok is hozzájárultak.

Még tetemesebbek voltak a törvényhozások által megszavazott subsidiumok. Legterhesebbek voltak a nemességgel magával járó terhek mint a háborúk alkalmával, általános nemesi felkelések alkalmával az insurrekciók terhei.

A számtalan ingyen teljesített megyei functiók terhei. A megyei hivataloknak csekély honoráriumok melletti viselése annál nagyobb áldozatokat igényelt, mert a lábrakapott pártoskodás, korteskedés határt nem

ismerő költekezésre ingerelte a nemesi összes családokat, úgy, hogy némelyik kétszer-háromszor annyit költött el, mint a mennyit 3 évi fizetése kitett; nem egy gazdag nemesi családnak a vagyoni romlása innen datálódik leginkább, már ezeknél fogva sem lehetett tehát azt állítani, hogy 1848 előtt a nemesség terheket nem viselt, de azok nem valának egészen országosak és nem szabályosak, nem rendszerezsek, főleg nem bírtak aránylag kivetett adóknak tekinthetők. A gondolkozó fők ezeket belátták.

Hozzájárult a felelősség nélküli kormány, a szabadságát, alkotmányosságát századok óta fenntartott nemesség, melynek legfőbb privilégiuma volt: »Semmit rólunk, nélkülünk.« Kétségbe voltak esve, mi lesz az általános kötelező adózás mellett a nemzet pénzéből? A legtöbben attól tartottak, hogy az absolut osztrák kormány létező nagy befolyása ezen pénzek által egy hatalmas factort nyer az alkotmányos szabadság végleges elnyomására.

Nem minden aggodalom nélkül vélték ezen irányzatot sokan tévesnek.

Még nehezebb volt az urbériség felszabadításának kérdése, ez még közelebbről érdekelte a nemességet.

Magyarország még akkor a legnagyobb mértékben tőke szegény ország volt.

Az 1811-iki óriási devalváció egyfelől a pénzt megszükitette, másfelől a pénz becsülését megsemmisítette, mert a pénz a devalvációk miatt valódi vagyonnak nem tartathatott.

A magyar középnemességből számosan kerültek irányadó férfiak, kik az ország égető szükségait minden irányban felismerték, kik a létező bajokon segíteni törekedtek és később segítettek is. Ilyen volt a többi

között Fáy András, ki sokoldalú országos és irodalmi működésén kívül az ország hitelviszonyainak javítása és takarékoság terjesztése tekintetéből létesítette az első hazai takarékpénztárt; és e táblabíró nagy eszményének számos követői akadtak. Ezeknek és Fáynak lehet tulajdonítani azon nagy horderejű sajátságos magyar pénzügyi rendszert, melyet ma az országban létező, fejlődő és hasznosan működő számos takarékpénztárak képeznek.

De ezen pénzerők létezése daczára, a hitel szükségleteinek megfelelő tőke egyáltalában nem létezett.

A kálvinista és lutheránus iskolák és a káptalanok tőkéi, a nemesi pénztárak csekély összegei, messziről sem voltak képesek az ország hitelszükségeinek a fedezésére szükséges tőkét előállítani.

Ily körülmények között, ha a birtokos nemesség saját sorsára gondolt, az urbériség felszabadításának eszméjével szemben, állásukat, jövőjüket a leghiggadtabb emberek a legsötétebb színben látták.

Az uradalmak birtokosai az udvar, a külföldi összeköttetéseknel fogva, könnyebben gondolhattak hitelükhez képest szükségleteik előállítására, hisz Eszterházy herczeg adósságai még előbbi időkből származtak.

A Keglevich-sorsjegyek már akkor léteztek. Semmi kétség tehát, hogy az urbériség felszabadítása a középnemesség érdekeit jobban érintette.

Tehát minden politikai főkérdés a nemesség létele ellen tört, mégis a legönzéstelenebb részével kellett ezeket a lételükre veszélyes reformokat megszavaztatni.

Nem kisebb fontosságú kérdés volt az ősiség kérdése.

Számos családnak potom áron voltak birtokaik zálogba vetve, ezeknek visszaválthatása azokra nézve életkérdés volt.

Az ősiség eltörlése után ezen kérdésnek a Bach-rendszer alatt történt megoldása által számos családok a legérzékenyebb károsodásokat szenvedtek, nem volt csoda tehát, ha az élénk vita tárgyát és sokak ellenzését képezte.

A reform-kérdéseknek ilyen állapotában, a tisztujítások igen fontosak valának, a tisztikar szelleme, a párt, melyből a tisztikar keletkezett, irányadó lévén a megyében, kétszeresen érdekesek voltak a megyei akkori tisztujítások.

Az egyének, kik akkor szerepeltek, már öregek, a hírlapok, melyek azon időkből valók, csak közkönyvtárakban léteznek, és azok sem képesek visszaadni a kor hangulatát.

Hogy tehát valódi képét nyujtsuk az akkori társadalmi, megyei és közéletnek a szabolcsmegyei 1844-iki tisztujító gyűlést és az azt megelőző társadalmi élet mozgalmait — Szabolcs vármegyében — fogjuk leírni, úgy, miként azt részint hivatalos, részint magán forrásokból merittem, azért leginkább saját magunk tudomása szerint, mert az akkor szereplő egyének egy részével, mint országos képviselő, mint barát, mint elvtárs, együtt élvén, munkálkodván sine ira et studio legjobb meggyőződésünk szerint adhatjuk elő az akkori állapotokat.

Szabolcsmegyét választottuk leírásunk tárgyául azért is, mert ez a valódi megyei élet leírására a legjobb, a legméltóbb anyagot itt találtam fel.

Szabolcsmegye minden falujában egy vagy két jóra való birtokos lakott, egyes nagyobb kiterjedésű falukban forma szerinti respublicákat találtunk, kik az egyenlőséget, barátságot a legszélesebb értelemben meghonosították körükben. Itt voltak a jó birtoku

magyar nemes családok; itt volt feltalálható a magyar vendégszeretet, másutt nem ismert határig; itt a családját és otthonát szerető számos házias urnők, kik fel sem keltek a kanapéről, egy-egy intéssel igazították nem egyszer 100—200 vendég fogadását.

Itt termettek a szebbnél-szebb magyar leányok, kiknek szellemes, természetes keresetlen modoruk, elmés társalgásuk annyira meglepte az idegeneket, de nemcsak az idegeneket, hanem a szomszédos más megyebelieket is.

Ezek a nők belefolytak a politikába, követ-, vagy tisztválasztáskor bokrétákat kötöttek, felpántlikázták a kortesek háta lovait; a fogatokon, a gyeplőn, lovakon a jelöltek színe lebegett, melyeket szép asszonyok szebbnél szebb leányok kötöttek és tüztek fel.

Ezeknek a szép leányoknak hol egyike, hol másika a kortes dalokat megtanulták, énekelték, kiegészítették, melyek szájáról-szájra jártak, tevékenységre, tettekre buzdították nemcsak a fiatalokat, de az öregeket is.

A szebbnél szebb leányok adott alkalmakkor kezét csókoltak az előkelő és érdemes öreg uraknak, mikor tudták, hogy pártukért áldozatot hoztak, a szép asszonyok férjeik előtt nem egyszer csókkal is jutalmazták az állásukhoz mért korteseket; annyi leányt soha sem hallottam per-tu lenni fiatal rokonaikkal, mindazokkal, kik szegről-végről gazdag vagy szegény rokonok voltak, azok tegeztek egymást; de azért megtartották a társadalmi illemet.

Itt volt a szabadelvű és a reformokra hajló birtokos nemesség tömege, melyhez hasonlót nem mutatott fel Magyarország.

Az ily nemesség adhatta Kossuth Lajos szájába azon epochális szavakat 4 vagy 5 évvel később 1848-ban

a pozsonyi országgyűlésen, mely ekként hangzott: »A magyar nemességet egy ezredéves históriája, a nemzet lételének talapzatává emelte fel. Ő írta be a magyar nevet, a jövevény nemzetiség nevét Európa nemzeteinek aranykönyvébe, melyből egy ezredév viszontagságai sok nevet kitörültek; de azt nem, melyet a magyar nemesség férfi karja írt. Ő vivta első sorban az ország lételének harczait, ő volt Európa tábor-szeme századokon át, s minden viharok között is nem tűnt fel Európában epochális eszme, mely a nemesség közrehatása mellett hamarabb vagy később magyarhon földébe át ne lett volna ültetve, hogy Magyarország lett, hogy Magyarország van, az ő műve ez, e közben a magyar nemesség az, mely jármot türni nem tanult soha, s mely a szabadság aranyszálait kezéből soha ki nem eresztette, melynek nevéhez egy históriai emlék csatlakozik, minővel egy európai nemzet sem dicsekedhetik, azon históriai emlék, hogy mióta ez ország Magyarország, itt az abszolutizmus törvényesítve nem lett soha, minden a magyar nemesség műve.

Azt hiszem, hogy az előre bocsátottak után megérti az olvasó, midőn egy régi restaurációt le akarok írni, miért választottam Szabolcsmegye 1841-iki tisztujítását.

Hogy munkámnak némi historiai becse legyen: »im elmondom, kik voltak Szabolcs megye főispánjai, kik voltak alispánjai?»

Főispánok:

Nyirbátori Báthory András 1550.

Nyirbátori Báthory Miklós gróf 1584.

Nyirbátori Báthory István 1586.

Gimesi Forgách Zsigmond 1612.

- Bedeghi Niáry István 1621.
Gimesi Forgách Zsigmond 1643.
Bedeghi Niáry Bernárd 1647.
Briberi Melith Péter 1655.
Barkóczy István 1668.
Ifj. Zichy István gróf 1681.
Zichy Péter gróf 1696.
Kissennyei Sennyei István 1708.
Vásonköi Zichy Péter 1711.
Vásonköi gróf Zichy László 1724.
Zichy Miklós gróf 1726.
Lazi Ghillanyi György 1733.
Zichy Miklós 1733.
Szalai Barkóczy Imre 1754.
Szalai gróf Barkóczy János 1759.
Nagymihályi gróf Sztárai Mihály 1782.
Teleki Sámuel a román. szék. birod. gróf 1785.
Gróf Haller József 1785.
Sztaray Mihály 1790.
Mihálydi Splényi Gábor báró 1791.
Fai Fáy Barnabás 1824.
Mezőszegedi Szegedi Ferencz 1827.
Széki Teleky József 1830.
Nagysombori Sombory Imre 1846.
Gróf Degenfeld Schomberg Imre 1848.
Szolnoki Jármy Imre 1861.
Ajnácsköi báró Vécsey József 1867.
Luskodi és vajai gróf Vay Ádám 1872.
Tolcsvai Bónis Barnabás 1877.
Graefl József 1881.
Nagykállói Kállai András.

Alispánok :

Hodos Thomas de Mihálydi 1550.

Ders Jób de Petri 1551.

Tegzes Antonius de Auaris 1552,

De Bogáth Stephanics 1552.

Hodos Thomas de Mihálydi 1553.

De Téth Georgius 1553.

Zakoly Balthasarus 1562.

Tegzes Antonius 1563.

Geörg bedy Ladislaus 1563.

Théty Stephanus 1565.

Geörg bedy B. Ladislaus 1565.

Kércsy Nicolaus 1566.

Orossy Johannes 1566.

Levey Georgius 1570.

Ibrányi Valentinus 1570.

Thegzes Autonius 1570.

Théty Stephanus

Cheres Georgius de Pazony 1571.

Levey Georgius 1571.

Kemecsey Stephanus 1572.

Levey Georgius

Petry Gasparius 1576.

Leövey Georgius 1580.

Farkas vitas de Bogdány 1580.

Mezei Laurentius 1580.

Petneházy Johannes 1583.

Soós András de Karány 1583.

Zokolyi Nicolaus 1584.

Farkas visum de Bogdány 1587-

Vay Petrim 1587.

Sós András de Karász 1588.

Apagi Nicolaus 1588.
Vay Petrus 1591.
Kállai Laurentius 1591.
Kércsi Nicolaus 1591.
Ramocsaházy Nicolaus 1593.
Sós András
Budaházy Bernárdus 1594.
Vay Petrus 1598.
Beököny Johannes 1598.
Balogh Andreás 1599.
Bekény Johannes de Mada 1600.
Bakay Andreás 1600.
Petneházy Petrus 1602.
Eöry Andreás 1602.
Petneházy Petrus 1603.
Kemecsey Ladislaus 1603.
Budaházy Bernardus 1604.
Jármy Johannes 1605.
Eöry Andreas 1605.
Bogdányi Johannes 1607.
De Nagy Tárkány Franciscus 1608.
De Nagy Kálló Nicolaus 1608.
Pascy Nicolaus 1610.
Anarcsy Stephanus de Brucca 1610.
Eöry Andreas 1612.
Rércsy Johannes 1612.
Bogdányi Johannes 1614.
Bajy Gasparus 1614.
Kércsy Johannes 1616.
Bajy Gáspárus 1616.
Kércsy Johannes 1627.
Vay Michael 1627.
Kércsy Johannes 1634.

- Bajy Mikhael 1643.
 Bajy Stephanus de Ludány 1645.
 Nyakas Georgius de Gégény 1645.
 Bonés Andreás 1657.
 Besenyei Mikhael 1657.
 Getneházy Sigismondus 1662.
 Jármy Andreás 1663.
 Baratkay Franciscus 1671.
 Nyakas Getrus 1671.
 Baratkay Franciscus 1685.
 Jósa Nicolaus 1686.
 Baratkay Franciscus 1688.
 Apagyi Georgius 1698.
 Kércsy Alexander 1691.
 Krucsay Martinus 1691.
 Baratkay Stephanus 1691.
 Csabay Franciscus 1693.
 Martinus Krucsay 1695.
 Megyery Thomas 1696.
 Krucsay Martinus
 Baratkay Martinus 1702.
 Baratkay Stephanus
 Besenyey Sigismundus 1704.
 Zoltán Jodótus 1705.
 Eördögh Daniel 1705.
 Zoltán Jodosus 1710.
 Ramocsaházy Georgius 1713.
 Krucsay Martinus
 Eördögh Dániel 1714.
 Jármy Franciscus 1730.
 Ibrányi Stephanus 1730.
 Krucsay Martinus 1732.
 Szunyoghy Stephanus

- Buday Ladislaus 1734.
 Jósá Stephanus 1735.
 Zoltán Stephanus 1736.
 Jósá Stephanus 1735.
 Ibrányi Stephanus 1738.
 Zoltán Stephanus 1742.
 Jósá Stephanus 1742.
 Ibrányi Stephanus } 1744.
 Jármý Franciscus }
 Zoltán Stephanus
 Ramocsaházy Stephanus 1749.
 Bajy Ladislaus . . .
 Ibrányi Stephanus 1749.
 Jármý Franciscus 1701.
 Csákányi Thomas 1752.
 Szunyoghy Franciscus 1752.
 Krucsay Martinus 1754.
 Gálfy Joannes 1760.
 Szunyoghy Franciscus 1760.
 Ibrányi Nicolaus 1760.
 Niczky Josephus 1760.
 Krucsay Martinus 1763.
 Gálfy Joannes 1763.
 Kállay Josephus 1763.
 Kállay Mikhael de Nagykálló 1763.
 Ibrányi Nicolaus de Vaja 1770.
 Pálfy Joannes de Tasnád 1778.
 Szugyényi Emerius 1784.
 Vay Josephus de Baja 1786.
 Szatmáry Király Josephus
 Ibrányi Adolf 1790.
 Szatmáry Király Josephus 1795.
 Ormos Nicolaus 1795.

- Kállai Nicolaus 1803.
Ozsváth Ludovicus 1805.
Déssy Mikhael 1810.
Paulus Zoltán 1819.
Bónis Sámuel senior de Tolcsva
Patay Stephanus de Baaj 1828.
Kállay Georginus de Nagykálló 1832.
Patay Stephanus de Baaj 1837.
Emericus Jármy de Szolnok 1838.
Joannes Zoltán de Csepe 1838.
Csepei Zoltán János 1841.
Gaziny Elek Mihály 1841.
Nagykállói Kállai Menyhért 1844.
Péchujfalusi Péchy László 1844.
Ludányi Bay Franciscus 1850.
-

II.

A z 1841/44-iki korszak
SZABOLCSBAN.

OSZK

Digitized by Google

Szabolcs megyének aranykorszaka Zoltán János alispánsága alatt létezett, az alispán higgadt, mérsékelt, munkás ember volt és mindenre kiterjedt a figyelme.

Különös gondja volt a szegény népre, sokszor elmondta barátainak, minő hibás a mi alkotmányunk, mely csak a nemes ember számára nyújt szabadságot, jogot.

Elmondta, hogy mikor a magyarok bejöttek, együtt foglalták el összesen e szép hazát; az egyenlőség, a jog alapja meg volt, tehát mikép és miért szorította ki testvéreit a nemesség az alkotmány sáncaiból. Ezért kárhoztatta a nemességet.

Az urbéri viszonyt oly valaminek találta, mely magyar és magyar faj között is minden visszasságok szülője lehet, mint már volt is.

Meleg pártfogója volt az ősiség eltörlésének, a zsidók emancipációjának, szóval a szabad eszméknek.

Megfoghatatlannak tartotta, hogy, hogy tudták őseink eltűnni a cenzura behozatalát, szóval politikailag a leghigadttabb meggyőződésből szabadelvű volt.

Az administratiót teljes figyelemmel kísérte, hol baj lehetett volna, ott ébersége megelőzte a bajt.

Nem tűrte a tisztviselők hanyagságát, de mindent módjával, szép szerint *svacriter in modo fortiter in re*.

De még népszerűbb volt az alispánné, ki előzenysége által még inkább megnyerte az egész vármegyét, a bárók és grófok tiszteletét éppen úgy, mint a szegény embereket; a katolikus és kálvinista papok egyaránt hódoltak neki.

A fiatalság is bálványozta az alispánnét, s ha ő kért fel valakit valamire, neki sohasem adtak kosarat s a legnyakasabb öreg urakat, kikkel férje egy-vagy más kérdésben nem birt, ő vette «auf Ehre» és közvetítésével rendesen célzt érték.

Ha az alispánné 6 fekete lótól huzott hintóját meglátták, hová az befordult, ünnep volt a háznál mindenkor.

Az ilyen kormányzat nagy servitus volt, a férfira nagy szolgalom, az asszonyra, — három évig odahaza és a központban nyílt fogadót tartani, koncurt csinálni, diplomatióval, kérni és rimánkodni, szóval fenntartani a zászlót úgy a politikai téren, mint a falusi lakáson, úgy, hogy azt az irigység se támadhassa meg, — nagy feladat volt.

Megfelelt ugyan a feladatnak Zoltán János meg a felesége, de közeledvén a 3-ik esztendő, végezetre elhatározták, a nő és a férj együtt, hogy az alispán búcsút vesz a hivatalos pályától.

Ezen elhatározás után jött a régi jóbarát, Elek Mihály másodalispán Zoltán Jánosékhoz s azzal fogadta a házi úr a vendéget: «éppen jókor jössz Bruder, most határoztuk el az asszonyommal, hogy visszahuzódom a hivatalos pályától.»

«Csak nem akartok felültetni!» mondá Elek Mihály.

«Már pedig kedves barátom ez így van — azzal vége — te fogsz engem felváltani az első alispáni székben — legalább erre fogunk törekedni mindannyian. Azt hiszem, hogy a Rendek is követni fogják véleményemet, legközelebb meg fogom ezt írni a főispán ő excellenciájának, hogy ő legyen az első, ki rajtad kívül ezt tudandja.»

«Édes barátom, felzavarod az egész vármegyét. Én népszerűség dolgában messze állok te tőled, azok, kik ellened sem politikában, sem a megyei dolgokban nem mertek tenni semmit, felütik fejöket, — pártok fognak keletkezni.»

«Ez meglehet, mondá Zoltán, de egyszer meg kell történni ennek, jobb akkor szembe szállani politikai okokból, mikor a népszerűség legnagyobb fokán állok, mint akkor, mikor már ugy sem tehetek semmit.»

«Ismerem — mondá Elek Mihály — komoly elhatározásodat, tudom, hogy, ha irányt tűztél, attól el nem térsz, most már nem az én személyem, de a szabad-elvű párt érdeke hozta magával, hogy kérdezhesselek, kit tűzzünk ki második alispánnak.

Sokáig gondolkodtak, tanakodtak, végre abban állapodtak meg, hogy Elek Mihály elmegy Kállay Miklóshoz, Zoltán pedig ir a kormányzónak és a szabolcsi főispánnak.

Midőn Elek Mihály Kállay Miklóssal tisztába jött — Zoltán, az első alispán kinyilatkoztatatta, hogy ő visszalép s helyébe Elek Mihályt s másodalispánul Kállay Miklóst óhajtja.

A mint ennek hire meat, egy erős párt keletkezett, kik Kállay Menyhértet első, Péchy Lászlót pedig másodalispánul tűzték ki.

Megindultak a kortesek, elkezdődtek a személyeskedések, mind megannyi árnyoldalai a szabad választásnak.

Az Elek-párt gyorsan organizálta magát, gazdának választá Elek Salamont és Molnár Gergelyt kezelő tisztnak.

Elek Mihályt tüzvén ki Zoltán János és a szabadelvű párthoz tartozott tisztikar nagy része, és így minden valószínűség az Elek-párt győzelme mellett volt.

Azonban a Kállay-Péchy-párt sem aludt, egy tetemes részét a megyének maguk mellé hódították.

Az Elek-párt meghökkent; egy konferencián aláírást nyitottak azok számára, kik kinyilatkoztatni kívánták, hogy Kállay Menyhért alatt nem szolgálnak s már igen sok aláíró gyűjtöttek.

Egyszer belépett Bay Feri, «Éljenekkel» fogadták, kinek szépanyja Elek Borbála lévén, úgy is ide szitott és elő adják neki az ivet, Bay az aláírást megtagadta, mint monda, ő nem az alispánokat, de a megyét akarja szolgálni — a személyeskedés terére ő nem lép.

A mint kimondá e szót, valaki elkiáltja magát: «Ki vele, hadd hulljon a férgesse.»

Bay Ferencz vette a kalapját és eltávozott.

Meghallván ezeket a másik pártbeliek, az eddigi elkeseredés valóságos gyűlölséggé változott.

Kállay Menyhértet a dolog igen elkeserítette: «Na fiuk, ha fele vagyonomba kerül is, megbuktatom Elek uramat.»

Megindult minden párt a pénzcsinálás terén — vasárnaponként minden faluban urak jártak muzsika szóval, felkeresték a nemes atyafiakat, ittak és

ettek, huzatták a keservest, kapacitálták, szavukat vették volna a nemes atyafiaknak, le is vették némelyiket a lábukról, a tapasztalatlan, hiszékeny fiatalságot, de a régibb nemes atyafiak tapasztaltabbak, tartózkodóbbak voltak, nem nyilatkoztak sem jobbra, sem balra, három leghatalmasabb községbeli nemesek hadnagyai, kiket a különben elég kegyes úrkortesek kedves bátyjuknak szólítottak, egészen kimondták: hát Kállay Menyhért és Péchy László urak is elég derék emberek — igen nehéz a választás, és ennél fogva időt kértek a megfontolásra.

Ez már forma szerint megrémítette az Elek-pártot.

A mint a pártok állást foglaltak — megtették kötelességeiket szívvél-lélekkel, egész lelkükből minden erejüket megfeszítve. Nyalkatetű, Lőcs-láb zsidó, a gogyori árendás (az alföldön majd minden házi zsidónak gúnynevet adnak), nagyszerű üzleteket csináltak, szolgálván mindkét pártnak — való és nem való hírekkel, pénzzel és hitellel, szállítással, kémkedéssel.

Egyik a nagy pénzügyiért adta, csak nagyban kölcsönzött.

A másik kontóra szállította a bort, meg pálinkát.

A harmadik meg a nemesi hadnagyokkal próbálta meg az alku, persze a kém-összegeknek legalább felét eltették.

A hordókat szállították Kállóba, azzal ellátták pinczéjüket a legrosszabb lőrével, veres krétával megjelölve, hogy azt csak akkor mérjék ki, mikor a nemes atyafiak már illően bekáfoltak.

A cigány muzsikuskban is neme kerekedett a luxusnak, az egyik rész megfogadta Boka Károlyt Debreczenből, a másik párt lefoglalta az ungvári

czigányokat a választás nagy napjáig; a helybeliek és a falusi czigányok — csak időközi korteskedéskor használtattak.

Mintha hegyen-völgyön lakadalom lett volna! Egyik párt kortesei eltűntek, a másik pártéi még nagyobb számmal jelentek meg fényesebb fogatokon, erősebb bandával; a bandák erejét a klárinét, mely messze sivitett, és a trombiták, melyek még messzebb hangzottak el — adták meg.

«Csengjen-bongjon, — merre járok, jobban szeretnek a lányok,» fújták mindenfelé, úton-útfélen.

Az ünnepi kirándulások után, melyek mindkét pártnak ezerekbe kerültek, hazatértek a főkortesek referálni — számolgatni.

Igy kerültek haza Péchy László emberei, de úgy látszott, hogy nem jó híreket hoztak, az öreg igen komoly lett, bement a szomszéd szobába, egy pár óra múlva egynéhány levelet hozott.

Előkiáltotta egyik fiatal párthívét, Hunyadi Józsis kezébe adott három levelet.

»Édes öcsém! Itt van három levél, pénzt kérek kölcsön barátaimtól, zsidóhoz nem folyamodom.

Vitkayné hugomhoz Vitkába térjen be, az soha sincs pénz nélkül.»

Vitkayné idősebb volt Péchynél, de a régi udvariasságnál fogva azért hugának szolitotta.

»A másikat viszi Lónyai Györgyhoz Naményba; Péchy Pál öcsém Surányban soha sincs pénz nélkül és sok bora van, nekünk pedig az is kell, Pál gyermektelen ember, azt hiszem, nem hiába kopogtatok be nála.

Maga öcsém fel van hatalmazva a pénzek felvételére a levelekben.»

Alig expedíáltatta Péchy Hunyadit, egy erős ötössel hajtatott be Kállay Menyhért az udvarra, összejött hát a két alispán kandidátus, a szokásos köszönés után kezdte Kállay: »Hol van az én kedves hugom?«
 »Az asszonyok most épen öltöznek, addig ebéd előtt elvégezhetjük dolgainkat.«

»Ezen az oldalon jól állunk, de a pénzem elfogyott; Vitkaynéhoz, Lónyay Gyurihoz és Pál öcsémhez küldtem.«

»Én is jó híreket hozhatok, nálam még van 4—5 ezer forint reserválva, de elküldtem a fiskálisomat a kaszapereghi árendásokhoz, kik sohasem eresztik el embereimet pénz nélkül.«

»Én reserválom a beveendő pénzemet az utolsó pillanatokra, te csak folytasd a lehető mérséklettel addig, míg bírod a kiadásokat, azután irjál nekem, küldöm a szükségeseket.«

»Egyébiránt el kell ismernem, hogy pártunk is megtette magáét és a legjobb, legbefolyásosabb nemesi előjárók pártomban vannak.«

Ekkor csengetés hallatszott; csengettek az ebédre, vége lett a politikának, az öreg Kállay Menyhért a barátságos ebéd után eltávozott.

De hagyjuk az ebédlőket. Hunyady megérkezett Péchy Pálhoz, elmondta, hogy Vitkayné 2000 frtokat adott nem kölcsön, hanem mint szabolcsi birtokos is, a restauráczióális költségre, Lónyay György pedig nem volt odahaza.

Erre Péchy Pál megjegyezte: »Na, öcsém, hogy ne járj hiába, én ezen összeget megduplázom és 4 sze-kér hegyi bort küldök a szabolcsi nemes atyafiaknak, de mindezeknél többet adok.

A patvaristámat vidd el magaddal, Gutyt, ezek beregiek és szabolcsiak is, hisz ott van Nagy-Gut, Kis-Gut, atyafi ez az egész Kiss nemességgel, ismeri az egész atyafiságot, leénekli, letánczolja, leiszsa az egész világot, egy kissé dadog, de ha bekap, folyik belőle a szó, úgy beszél, mint O'Connel, azért ebéd után Isten hírével induljatok.«

Még nem volt a társaság az ebéd végén, midőn egy szekér megáll a ház előtt: hatan szállottak le róla.

Az első beüti fejét: »Tekintetes uram! Nem akarom a háza előtt elmenni, hogy be ne térjek, engedje meg, kezét csókolom, hogy huzzak egy jó nótát, az én kegyes Patrónusom a máramarosi alispán Pogány Károly ur megmondta, hogy Surányba betérjek Péchy Pál urhoz, Ugornyán Bay Ferencz urhoz, így majd csak elérek a szabolcsi restaurációra.«

»Nini, fiuk, ez Pócsi Laczi, a szigeti banda feje, éppen jókor jöttetek, kell nekünk a banda.«

Ezeknek sem kellett több. Guty lelkesült, terveket csinált, felkelt. »Ti mulassatok, én megyek a Tiszahátra, elviszem magammal a két Getsey fiut, majd meglásd, mit csinálnak ezek, ha kedvük támad.«

Guty reggel felé tért haza, korhelylevelet kapott az egész had és szépen elindultak Kállóba a restaurációra.

III.

MAGÁN-TANÁCSKOZÁSOK.

Mielőtt a főispán megérkezett volna, tanácskozások folytak, hogy fogadják.

A Kállay-Péchy-párt elhatározta, hogy a lehető legszámosabban befogatnak és a főispán elébe mennek a megye határáig, azonban ezt senkivel sem közlik.

Az Elek-párt is összejött e végett, és a fiatalságot kezdték animálni, kiknek szép lovaik valának, hogy ők is fogassanak be.

November 28-ikára lévén kitűzve a gyűlés, nem igen éreztek kedvet a menetelre.

Egy fiatal ember felkiált: »Nem fogatok be az Istennek sem, Teleki Mihály is áruló volt, az öreg is egy vén Pecsovits, punctum.«

Erre felszólal a tanácskozásban részt vett egyik kálvinista pap s azt mondja: »Bocsásson meg tekintetes ur, mikor én a historiát kegyednek tanítottam, nem így adtam azt elő«.

»Tudom, mást beszélt, de azóta olvastam Csereyt, megtanultam belőle az igazságot.«

A pap mosolyogva újra beszélt: »Engedelmet kérek, még nem végeztem be mondókámat.«

»Cserey becses históriai forrásokat tartalmaz, de politikai ítéletei igen korlátoltak; ő Teleki Mihályt

gyávának rajzolta, s mint vezér karddal kezében a csatában mult ki.

Ő Telekit kárhoztatta, hogy az erdélyi előkelő nemes urakat elítéltette; de a politikába úgy megy, ha késik őt itélik el, őt fejezik le, ha fel nem akasztják.

Cserey kárhoztatta Telekit, hogy Erdélyt német kézre juttatta, ez volt politikájának végcélja s gondolja tekintetes ur, jó lenne az most, ha Erdély a török és Magyarország a némethez tartoznék.

Éppen annak ellentéte, miket Cserey felhozott, avatták Telekit nagy belátásu politikussá.

A főispán pedig ritka példája az önálló politikai jellemeknek.

Megtisztelő az Szabolcs vármegyére, hogy őt főispánjai közé sorozhatja, azért engedelmet kérek, tekintetességednek nyilatkozata, ítélete, legalább is elhamarkodott.« Szólottak még a pártvezérek és egyhangulag elhatározták, hogy tömegesen mennek a főispán elébe. — Ezzel a titkos tanácskozás véget ért.

* * *

Azon korban sehol annyi négyes-, ötös-fogat, annyi területeten, mint Szabolcs megyében az országban nem létezett, és nem annyira luxus volt ez, mint szükségesség, a homoki utak nyárban szerfelett nehezek.

Urnak való az ut — mint Elek Mihály mondá — nem ráz, de jó ló kell bele.

Zoltán alispánné 6 feketéje, melyből 4 előljárt, sem volt egészen luxus, mert ha üveges bárkáját, melynek a tetején is volt egy kufferje, 4 ládájával megpakolták és ügetve akartak menni part le, part fel,

akkor volt a hat egyenlő feketének dolga, az alispánné pedig sebesen szeretett járni, a kocsisának volt is uri dolga, mert bár igen józan életű, megbízható ember volt, otthon is, a vidéken is, ha valahova mentek — kedveztek neki; mikor nagy ünnepélyek alkalmával kisebb-nagyobb részben minden kocsis berugott, ez éppen ilyenkor a legjózanabb volt, akkor vágta a hatossal a nyolczas (8) fordulatokat, a mely lónak oda-szólt, az teljesítette kötelességét ostor nélkül is. Jó négyes fogatok csak ott lehetnek, hol az ur, vagy az asszony is ért a lóhoz, a befogásához és hajtásához.

Kenézlői birtokosnak Farkas Lajosnak a neje, ki máskülönben igen szép asszony volt — Rácz Justina ő nagysága — úgy elhajtotta a négyest, hogy megnéz-hette azt akárki; természetes tehát, hogy minden hibát, minden egyenetlenséget felfedeztek az ilyen helyeken az ily szakértők.

A homokos talajon, ha a kocsis csak a jó lóval, vagy a legjobbal huzat és nem fogat egyenlően — nem mennek messzire; meg kellett tehát itt az egyenlő hajtást, hibátlan befogást tanulni.

Szükség volt itt a suhogóra, az erős vágásra, ha kellett — a legyintésre, melyik hogy érdemelte; ha nem tudott a kocsis a suhogóval bánni, mindig a rudas ló fejét csapta meg, ha fedeletlen hintón utaztak, leszedte a kocsiban ülők kalapjait; ha esős idő volt, a rossz kocsisnak mindig felakadt a suhogója, rángatta a suhogót, zavarta a lovakat.

Tehát itt szükség volt a jó kocsisra, a magyar fiuk könnyen is reá lestek a kocsisságra, valódi szenvedélyük volt a lóhajtás, annyi erkölcsös lengyel lovat a hazájokban sem tanítottak meg, mint a mennyit ezek a nyiri pajkos legények.

Jaj volt azoknak a fiatal embereknek, kiknek lovai nem jól mentek, azok hetekig, évekig voltak az élczelek tárgyai.

Akkor a háts lovakat nem nyergelték előre, bár így erős munkára, hosszú utra helyesebb, de akkor a huszárok nyerge is a lapoczká és martól egy tenyérnyi távolságra állott, inkább hátra nyergeltek, a ló hátul vitte a terhet, eleje szabadon mozgott, a levegőben járhatott; a kortes-vezér fehér háts lóva lépésre kényszerítve hol jobbra, hol balra hánnya a fejét, toporzékolva, orrlyuka vérveres volt, zablyája tajtékzott, melyel lovasát is összehánnya, farkát ivbe tartotta, közbe-közbe egyet szökött s ismét lépésben ment.

A kortes-vezér jobbájában tartotta leeresztett kardját, kantárszárát a nyeregkápára akasztotta, baljával fel emelte tollas süvegét.

Szabolcs megyében akkor a kellemes társadalmi, politikai élet folytatására minden meg volt: luxus nélküli jólét, barátságos házi szokások s vendégszeretet.

Az agarászatok jobbnál-jobb összejöveletekre adtak alkalmat, a jó agarakat, a szép szabolcsi menyecskek és leányok kényeztették, mint mondták néha csipősen: az agarat az uráért különböztessék meg.

Balkányban, Fehértón a nagy reszublikákban nagyszerű összejöveletek tartattak, a hol könnyű nyiri borokkal reggelig mulattak részegesség nélkül; politizáltak, disputáltak, összepereltek, de *megbékéltek*, ki hibás volt megkövette barátját s nem verekedtek meg azonnal.

Volt egy eset, mely a bálban történt: Egy fiatal embernek a lábára léptek, az előtte elmenő sietve »pardont« kért.

»Kein Pardon«, volt a felelet, »adja ide az ur a lábát, hogy lépjek én is rá a tiedre, akkor quittek leszünk, mert a tyukszememre hágtál.«

Az illető visszafordult, oda tette a lábát: »igazad van pajtás« szavakkal, de a másik megadta magát erre a készsége s azt felelte: »igy kész a pardon.«

Most két fiatal ember összeakasztja véletlenül az esernyőjét az utczán, utána duellum következik. Nem tudják felfogni, hogy ilyen hitvány okok miatt hány szülőt, rokont, barátot, férfit és nőt sértenek és merite nek bánatba — a kölyök-duellánsok.

Minden visszajöhet, csak az a nagyszerű és kelle mes társadalmi élet nem, soha!

Ma a viszony k az életet szerfelett megdrágították, a luxus rákfenéje megrontja a társadalmi azon örömeke t, mely csak akkor nyújt a házigazdának, annak családjának és a vendégeknek örömet, azt tudják, hogy az a sziveslátás annak, ki a vendégeket ellátja, oly csekélységbe kerül, mely annak a családnak anyagi helyzetével teljesen összhangzásban állván, a házi gazdákat meg nem rontja.

Ma annyi összejövetelt, mely akkor egy jó őszön a szabolcsi agarászatokon, a hegyaljai szüreteken megtartatott — képzelni sem lehet.

Midő n hire ment, hogy a Kállay-párt kitesz magáért, nagy számban jelennek meg a főispán fogadtatására, az Elek-pártiak is számtalan fogatokkal jelentek meg.

Ezt nagy és gyakori összejövetelek előzték meg, melyekhez hasonlót nem fog látni Szabolcs vármegye.

De nincsen is szükség a régi könnyel mű élet folytatására.

Ki mai napság vagy kezeivel, vagy fejével nem dolgozik, az elpusztul.

Egyébiránt, ha a közép földbirtokos osztály helyzetét jól fogja fel, birtokait, mi még meg van, megtartja, állást foglalhat a magánéletben is, a közéletben is.

Ma 200 hold föld annyit ér, mint 50 év előtt 1000 hold s többet jövedelmez ma a kevés, mint régen a sok.

Okszerűleg művelni, megbecsülni az áldott jó magyar földet: eljön nemsokára az idő, hogy 300—400 hold birtokot, mint ma Ausztriában — uradalomnak fogják nevezni és méltán értékénél fogva.

A szomszédok, távoli rokonok béküljenek ki, ne torzsalkodjanak, ne lépjenek semmi irányban, sem a társadalomban, sem politikában a reakció ösvényére, kerüljék a kastszerűséget, tartósságukban kövessék a legtisztább szabadelvűséget, ez adta elődeinknek is a politikai befolyást, hogy a szabadság, a szabadelvűség üttörői voltak. Tanuljanak szorgalmasan, mert az osztály annyit ér, a mennyit az intelligenciája.

Becsüljék meg a derék magyar népet, melynél értelmesebb, jobb mezei munkás nem létezik.

Azok, kik földjeiket maguk mivelik, mint a kisebb földbirtokosok, tartsák fel az összeköttetést a néppel, legyenek azoknak a józan haladás terén vezéreik s meg fogják tartani befolyásukat a népre, mert az egész világon úgy van, hogy az intelligencia nagy része a néptől vár, vagy követel, vagy vesz el valamit — addig a birtokos osztály valamit adhat és igen sok apró szivességet tehet.

IV.

A FÖISPÁN.

OSZK

A 30-as és 40-es évek jelességei között kiváló hely illeti meg gróf Teleki Lászlót, gróf Teleki Józsefet.

László független demokratikus jellemű, széles ismeretű politikus, ki már a pozsonyi diétában előkelő állást foglalt el, míg az ellenzék kiváló tagjai gróf Batthyányi Lajos, gróf Batthyányi Kázmér, gróf Zichy Manó és mások kevésbé birták a magyar nyelvet, mint minden erdélyi mágnásnak, gróf Teleki Lászlónak anyanyelve volt a magyar.

Teleki László a forradalmi kormány képviselője Franciaországban, kit Drezdában elfogtak, amnestizáltatván, az 1861-iki országgyűlésen az abonyi kerület választotta képviselőjeül, kinek 1861. május hó 8 án golyó általi kimúltát az egész ország mélyen fájlalta.

Teleki Lászlónak sok tekintetben ellentéte volt bátyja, József, ki csupa meggondoltság, higgadtság volt, hivatalos pályáján szerzett érdemeket, tapasztalást, a királyt és az országot gondolatában sem tudta különválasztani, 1827-ben Csanádmegye főispánja volt, 1830-ban Szabolcs vármegyének főispánjává neveztetett.

1827-ben részt vett az akadémia szervezésében, tudományos képzettségénél fogva a szervező bizottság

elnökévé, majd az alapítók által az igazgató tanács tagjává, végre az akadémia által az akadémia elnökévé választatott.

Hivatalos foglalatosságai mellett a tudományokkal folytonosan foglalkozott, lassan-lassan készítette a 12 nagy kötetet tartalmazó nagy munkáját, melynek 1000 példánya árát, 25,000 forintot, az akadémiának adományozta. Jellemzik őt a »Hunyadiak kora« előbeszédének végén (XVII. lap) mondott eme szavai: »A tudományos munkának magának kell maga mellett szólni. Nincs kajánság, mely a jót rosszá, nincsen kedvezés, mely a rosszat jóvá teheti.«

A Teleki-család az akadémiára 5000 frtot adott keletkezésekor, 30,000 darabra menő könyvtárukat is annak hagyták és egy könyvtári űr számára alapítványt is tettek; megszerezte a Kresznerics-féle pénzügyűjteményt az akadémia számára.

Széchenyi István nagy alkotásai közül a legnagyobb volt az akadémia alkotása Magyarország kultúrájának növelésére, a tudományosság minden irányban való művelése, a tudósok kitüntethetése, munkásságra való ösztönzése, szóval az egész ország komoly irányban fejlesztendő művelődésére nézve.

Azóta az akadémia áll és virágzik, gyarapszik, tekintet nélkül a vallásra, a nemzetiségre, a különböző osztályokra nézve.

Az akadémia a nemzet tudósainak kristalizált többségéből alakulva folytatja áldásos működését minden irányban. Ezen nagy intézetnek nagy elnöke volt gróf Teleki József Erdélyország kormányzója, Szabolcs-megye főispánja, ki — mint egyszer baráti körben monda — minden czimei között legtöbbször becsüli a m. tud. akadémia elnökségét.

Midőn a nagy férfit a politikai élet hulláma alól magát elvonta — itt találta magát tudós kollegái között legjobban, de azért Szabolcs vármegyei főispán-ságára is sokat adott, hisz a főbb családokkal, a Vayakkal, Kállayakkal, Ibrányiakkal, Lónyaiakkal a Telekiek ugy is családi összeköttetésben voltak.

De tetszett neki azon becsületes nyíltság, magyar egyenesség, mely Szabolcsmegye fiait általában jellemezte, tetszett neki, hogy a kormányozhatatlannak csufolt megyében neki soha semmi kellemetlensége nem volt.

Nagy áldozat volt neki az akkori közlekedési viszonyok között, az ő korában, hosszú kocsis utakra szánnia el magát, de szívesen tette, kötelességét teljesítette most is, teljes jó hangulatban érkezett meg megyéje fővárosába, a kis Nagy-Kállóba, elfoglalván szálását a megyeházánál, összehívta a konferenciát.

V.

A KONFERENCZIA.

OSZK

A főispán megérkezvén, a választás előtti napon nagyobb számu konferenciát hívott össze a megye legelőkelőbb tagjaiból, tekintettel mindkét párt embereire.

Ezen konferenciák ősi szokás szerint minden választást megelőztek; a gyakorlat szerint a főispánoknak korlátlan kijelölési joguk volt; törvény szerint csak az első alispánt tartoztak kandidálni, a kijelöléskor azonban minden tisztességes főispán a megye közvéleményét figyelembe vette, magától értetődik, hogy vajjon az illető anyagilag, szellemileg, erkölcsileg képes-e a kérdéses tisztségnek megfelelni, azt a főispán saját lelkiismerete, belátása szerint ítélheti meg.

Azért mondjuk, hogy tisztviselők, mert a megyei állások tisztségek voltak, azok nem fizetést, hanem tisztelet díjat (honoráriumot) huztak és az akkori szokások szerint megkülönböztetendők valának a hivatalnokoktól.

Ezen tisztségek közé kezdték sorozni a megyei főorvost is, és méltán, állása, tudománya, széles hatásköre, megtisztelő állásánál fogva is, ezen állásra rendszeren a főispánok kinevezése által juthattak el az illetők.

A megyékben azonban kezdték a főorvosok választását magukhoz ragadni, így történt, hogy Szabolcs-

megye egy megyei főorvost választott és azt megerősítés végett felterjesztette a főispánhoz, mindenki tudta, hogy gróf Teleki József Erdélyország gubernátora soha sem követ el törvényteleniséget, de főispáni jogából sem enged és ő nem félt Szabolcsmegye Rendeitől, éppen azért, mert mindig a jog terén állott, kíváncsiak voltak tehát többen, hogy vajjon miként fogja a főispán a kérdést megoldani.

A főispán leirt s abban azt írta a megyének, hogy saját jószántából is, a kérdéses egyént, mint állására teljesen érdemes egyént óhajtotta kinevezni, annál fogva főispáni jogainak nyilvános fentartása mellett a megye választását megerősíti.

Természetes, hogy a megyebeliek elragadtatva voltak ez által és a határtalan tisztelet csak növekedett a főispán iránt.

Ily hangulat alatt jött létre a konferencia, mindkét párt teljes bizalommal, tisztelettel nézett a konferencia elébe.

A szomszéd szobából, hol a főispán volt, kijött Zoltán János, figyelmeztetve a Rendeket, hogy a főispán is jön.

Alig mondá ki e szavakat, minden kíséret nélkül megjelent gróf Teleki József; erős éljenzéssel fogadták.

A főispán ur leült s kérte a tekintetes urakat a helyetfoglalásra.

A főispán széjjel nézván a konferencia számos tagjain, szólani kezdett:

»Tekintetes urak! Három évvel ezelőtt, midőn eltávoztam, nagy meglepődést észleltem a megejtett tisztujítás felett, mindenki csak örömét, meglepődését nyilvánította.

Ma három év után a megye nemességét két erős pártra oszolva találtam s már is történetek olyanok, a melyek megtörténte felett sajnálatomat fejezem ki.

Az alkotmányos életben a politikai nézetek különbözősége természetes, a pártok egymással küzdelme az alkotmányos szabadsággal jár.

De ha magyar, magyar ellen egy elkeseredett harczot viv s a személyeskedést annyira viszik, hogy az gyűlölséggé fajul, mi lenne akkor, ha a haza veszélyben forogna? s a közérdekben teendő gyors szolgálatokat az egymás elleni gyűlölet megakadályozná.

Azért óhajtom s arra kérem az itt levőket, hogy hassanak oda, hogy a csendes folyó medrét a szenvedélyek tul ne hágják.«

A főispán szavait a jelenlevők együttesen megélték s azután egy hosszú pauza következett.

Több perczig tartó hallgatás után felszólalt Hunyadi József.

»Kegyelmes uram! Vártam, hogy érdekesebbek fogják előbb a tárgyat megvitatni, de az excelentiád beszédjét követő hosszú hallgatás igénytelen véleményem elmondására ösztönöz.

Mióta excelentiád 3 év előtt elhagya vármegyénket, azóta a reform-kérdések nagyban előléptek és ezen kérdések felett a gondolkodó egyéneknek különböző nézetei lehetnek; azt hiszem, hogy ez nemcsak feltehető, de meg is engedhető.

Kivánnak szólás-szabadságot és szabadsajtót, ezt mi is kívánjuk, bár a szabadsajtónak egy régóta e téren létező cenzura után számos kinövései lesznek, de ezek mellett is elfogadhatjuk azt.

Nem veszem a reform kérdéseket fel tüzetesen, nem voltam elkészülve ezek felett egy discussiót meg-

nyitni, fel fogom azokat említeni, miként eszembe jutnak s tárgyalni fogom keresetlen szavakkal — és röviden.

Esküdszéket óhajtanak a nélkül, hogy hazánk nemzetiségi viszonyait figyelembe vennék.

A mi különböző nemzetiségeink, hol a magyar fajjal területileg érintkezik, egymást felváltva 2—3 nemzetiség becsipkéződik a magyarságba, hogy lehet itt a szó teljes értelmében esküdszéket képzelni másként, mintha tolmácsokat fognának használni.

Ez esetben az esküdszék eszméje, hogy az esküdt a vallomások impressiója alatt ítéljen, meghamisittatik, vagy csak a magyar vidékre szoríttatik, ekkor az igazságszolgáltatás egységét feláldozzák, az idegen nemzetiségekkel szemben egy oly igazságtalanság követtetnék el, mely eddig soha sem történt.

Miután tehát az esküdszékeket nemzetiségi viszonyainknál fogva be nem hozhatjuk, megérjük azzal, hogy a magyar nemes ember felett első instantiában csak azok ítélhetnek, kiket ő szabadon választott.

Itt tehát elválaszt bennünket már egy nevezetes elvi kérdés.

Elakarják törölni az ősiséget. Ki tudná be ennek a következéseit a magyar nemességre előre megítélni.

Mennyi igazságtalanságok származnának abból, ha az olcsón zálogba adott birtokokat az illetők vissza nem válthatnák, tehát ezen fontos kérdésben is differálunk.

Mit mondjak az urbériség eltörléséhez? Excelenciád nézzen széjjel Szabolcsmegyében és látja, tudja, hogy mily különbség volt és van a homokterületek között egy és ugyanazon határban és itt, a hol csak eddig tagosítás történt, a legjava a népnek, a paraszt-

ságnak lett kiosztva az egész Szabolcsmegyében. Most jó részt adjuk oda szöszön, boron, adjuk oda 50 éves vagy hosszabb törlesztésre, adjuk oda bankók nélkül, mely a pénzt kifizesse, adjuk oda, hogy adó útján legnagyobb részét azok fizessék meg a váltságnak, kik a földet adták.

Ha így egyszerre minden igavonó erő nélkül felszeretlen maradunk, mi lesz a nemességből, különösen a közép-nemességből?

Aggályaink nem képzelték, nem mesterkéltek, összehozott okok, hanem az egyszerű józan ész ítéletén alapulnak; tehát itt is eltérnek utjaink egymástól.

Hogy végre rövid legyek: Megemlítem még a zsidó emancipációt, melyet beakarnak hozni, mielőtt a honosítási törvényt megalkották volna; a városokban a zsidók úgy is teljesen németek és az örökös tartományok nagy adói elől részint a német, de még ez hagyján, hanem a galicziai muszka zsidók fogják hazánkat előzőlni, kik értelem, műveltség nélkül, egyedül az uzsorás keresetre vetik magukat s mint a pióczák, szivják majd mód nélkül a szegény népet.

Nézzetek itt helyben széjjel: Nyalkatetü, engedelmet kérek excellenciádtól, itt minden házi zsidónak meg van a gunyneve, és én nem személyekről, de elvekről kívánok szólni, ezen személyeket valódi nevükön nem említem.

Hát mondom Nyalkatetü az urak pióczája, csak 5 frtot vesz százból egy hónapra, de előre veszi a terményeket, differentiál, üzleteket teremt, van már 2000 holdja kóbjai fekete homok területén zálogba véve.

Itt van Lőcs-láb zsidó, ez már 10 forintot vesz a jómódu parasztoktól vásárok előtt 100 forint után egy óra — mint mondja — többet is nyer az a

paraszt 10 forintnál egy ükhrön, mint az én pénzemen veszen.

Itt van a gogyori árendás, ez 20 garast érő schein forint után egy garas kamatot vesz a kállói kofáktól egy hétre.

Minden vidéknek vannak hasonló jótevői.

Mindenki tudja, hogy nincsen előadásomban semmi nagyítás, ezek a bajok, míg az ösiség fennáll, míg az urbéres jobbágy telkét el nem idegenitheti — kisebbek; mi lesz, ha ezek eltöröltetnek.

S most képzeljék el azt a képet, ha pájzikes, schlafrokkos, strimpflis raj ellepi a szegény hazát, s azok, kik idegen nyelven beszélnek, hazánk nyelvét nem ismerik, engemet goimnak tartanak és asztalomhoz nem ülnek. Nem, kegyelmes uram! Százszor és ezerszer nem, saját fajunk és saját hazánk védelmezzük, kell, hogy védjük a másik árnyalat tévedései ellen.

Ezért és ezen fontos politikai tekinteteknél fogva tüztük ki a zászlónkat.

És a mi a magán-becsületet illeti, mi és jelöltjeink Kállay Menyhért és Péchy László sem alávalóbbak semmivel az ellenfél vezérférfiainál és a mi pártunk az ő pártjuknál.

Azt kérdi Excellentiád, hova fog vezetni ez a pártoskodás s mit tennénk ha a haza egykor veszélyben lenne, ezen most keletkezett gyűlölködés mellett? Hát, kegyelmes uram, őseinkhez méltóan, fiatalja, öregje; kicsinyje, nagyja lóra ülne s beállana a haza szolgálatába. És ha Krinyeczki tábornokból lehetett közlegény, a mi két kandidátus alispánjaink sem mai gyermekek, ők is lesznek majd közlegények s mi egytől-egyig, ki csak a lábát bírja, követni fogjuk akkor is pártvezereinket és nem fogunk hátra maradni sohasem.»

Hunyadi Józsi egy középtermetű, vereses, egészséges kinézésű, szókimondó, bátor és folyékonyan beszélő magyar volt; beszéde nagy hatást tett, nem vártak ennyit tőle, az ellenfél meg volt lepve, a főispán a meglegedés nyájas tekintetével fordult felé, a beszédet ismét mély csend követte.

Egy néhány perczig tartó hallgatás után felszólalt Somossy Ignác, ki éppen ellentéte volt egyénileg az előtte szólónak; hangja gyenge, de azért érthető, humanus, puritán, tiszta jellemű, munkás és szerény, mint mondani szokták, a légynek sem ártott soha, de használt, a hol tudott sokaknak, Somossy Ignác szólalt fel: »Kegyelmes uram! Tisztelt értekezlet! Nem vettem volna bátorságot elvtársaim nevében is szólani, ha saját magam ügye kötelességemmé nem tenné e beszédet, mert ki kell jelentenem, hogy én semminemű hivatalra nem vállalkozom és kérem kell Nagyméltóságodat, hogy engem sehová se hozzon javaslatba.

Ennek kijelentése után tüzetesen és egyenként szólok mindazokhoz, mely elveket Hunyadi József barátom ostromolni jónak látott.

A szabadsajtó által okozandó bajokra megjegyzem, hogy maga a sajtó meg is orvosolandja azokat.

Az esküdszékek behozatalára felhozott aggályai ellen felemlitem, hogy ha 10 évet adunk a magyar nyelv tanulására és kimondjuk, hogy esküdt azután csak az lehet, ki 10 év után írni és olvasni magyarul megtanult, ezáltal a magyar nyelv megtanulását is elősegítendjük.

A szegletből egy hang: »Sehr schwach Herr von Somossy.« Somossy a hang felé fordítá fejét, nem szólt semmit, de találva érezte magát.

Mi az ősiséget illeti, a mostani birtokok értéke csak akkor emelkedhetik fel, ha az ősiség eltöröltetik, ez pedig a nemesség érdeke.

Mi az urbériséget és annak eltörlését illeti, itt mi is a legszükségesebb előintézkedéseket kívánjuk megtétni.

Midőn végre a zsidók emanczipációja kérdéséhez hozzá szólok, egy megtörtént jelentéktelen dolgot kell felemlítenem.

Van egy régi szolgám, egy régi csőszöm, ki nincsen olyan dolog, ha valamit parancsoltam, meg ne tette volna. Egyszer birkanyírás után azt rendeltem: »Vegye hátára a birkabőröket és vigye haza a faluba azokat.«

Erre ő azt felelte: »Megengedjen tekintetes uram, az már zsidónak való, azt nem tehetem.«

Ebből csak azt következtetem, hogy a magyar a katonáskodáson, földmívelésen kívül minden más polgári foglalkozásra perhorreskál, tehát hasznosítani kell a zsidók sokoldalu tulajdonságait.

A zsidónak nincsen nemzetisége, oláh vidéken oláh, orosz vidéken orosz, magyar vidéken magyar, itt megfontolva nem kell menni, magyarra kell tenni, a Magyarországon levő egész fajt, az ország javára, a magyar nemzetiség erősítésére mentől előbb.

Az én tisztelt barátom a városokban német, a falukon lengyel-zsidókat lát, kik pajzikot, schlafrokkot viselnek s az ő asztalához le sem ülnének.

Hát menjen át tisztelt barátom a szomszédjába Váriba, Gottesmannhoz, meglátja milyen magyar embert s milyen magyar asztalt talál ott. Ki 2 hajóját már elvesztette, most a harmadikat építi, hogy primitív állapotában a Tisza medrének, azon a hajókázást lehetővé tegye.

Vagy menjen el Debreczenbe, az öreg Steinfeld-hez, ki 10 krral olcsóbban a napi árnál minden gabonát meg vesz s kinek, ha egyszer gyapjút eladta, többé mással soha sem fog fogódzni, annyira szolid, szavatartó magyar ember.

És még csak egyet emliték fel a magyar nyelv iránt; az itt felemlített izraelita urak nemcsak maguk, de egész családjuk magyar.

De végre ránduljon el az én tisztelt barátom Bloch Móriczhoz, s bár igen szépen beszél Hunyadi József magyarul, de Blochtól éppen a magyar nyelvtanból leczkékét is vehet.

De ne csak a jelent, hanem a multat is bírálja az én tisztelt barátom, hisz a zsidókat a Bánya-városoktól 7 mértföldnyire üzték, a királyi városokba be sem eresztették, hát minő pályát választhattak volna, mint a pénz manipulációt és a kereskedést, nem a zsidók ennek okaik, kik minden inzultálást századok óta eltűrtek, de a keresztények, kik az egész világon velük méltatlanul, sőt embertelenül bántak, tehát mindazok, miket az emanczipáció ellen felhozott, egy pipadohányt sem érnek, épp úgy, mint a szabadelvűek ellen mondott eszméi, annál fogva mi megmaradunk szinte a magunk jelöltjei mellett, kiket a szabadelvű párt soraiból választottunk.»

Megkezdték az éljenzést, de az halványabb volt a Hunyadi beszédje után elhangzott lelkesedésnél.

A főispán meghallgatott egy pár szónokot, felállt, a konferenciát befejezettnek nyilvánította s kijelentette, hogy ő kifogástalan jelöltjeit mindkét pártból fogja venni; egy szűkebb tanácskozásra visszatartotta Zoltán Jánost, Elek Mihályt, Kállay Miklóst, Kállay Menyhértet, Péchy Lászlót.

Ezzel az egybegyültek szétoszlottak.

VI.

A BEVONULÁS.

A pártok rég rendezett tervszerű bevonulása 1844. november 27-én történt; — szép novemberi nap volt, milyent Hungárián kívül november végén alig lehet Európában feltalálni.

A homoki út ha felázik, de elnem ázik, jó uttá válik, nincsen sár, nincsen por, selyem czipőbe sétálhatol. — Ilyen útba vonultak be a pártok; Kálló városának több mint fele Elek-párti volt, legalább a lobogók többségéből ezt lehetett következtetni. — Elöljöttek az úr-kortések szebbnél szebb paripákon dölczegen ülve, veressel kivarrott fehér szűrőkben, követték őket egy pár százan kék ingben, kék gatyában (kik a főispán tiszteletére is kirukkoltak volt.)

Azután jöttek a nemes-atyafiak 25 és ismét 25 szekérrel, három-három lóval, a szekerek sorát lovasok választották el egymástól. — Ilyen bevonulást csak Magyarországon lehetett látni, azt is csak akkor.

Közből jöttek három szekéren széltebe egymás mellett a muzsikuskok, — Boka Károly aranyos dölmányban húzta elől; az asszonyok, a leányok kendőket lobogtattak, a ki csak a lábát birta, az, az utcán volt.

A kortes-vezérek a vármegyeháza előtt megállottak, egy pár száz lovas és 200 szekeret számoltak meg.

A kortes-vezér leeresztette a zászlót, — leeresztette a kardját, a többiek hasonló tettek.

A vezér felemelte a kucsmáját: «Nemes atyám fiai! Erdélyország kormányzóját, a mi szeretett főispánunkat, gróf Teleky Józsefet, az Uristen éltesse.»

Erre egy egetverő háromszoros «éljen» keletkezett.

A főispán megjelent az ablakban, meghajtotta magát a tisztelkedő nemességnek.

A zene megszólalt.

A kortes-vezér újra leeresztette a zászlótartóval a zászlót, leeresztette kardját és ismét levette a fővegét: «A mi szeretett megválasztandó alispánjainkat Elek Mihályt, Kállay Miklóst az Uristen éltesse.» — A ropant éljenzés hosszan tartott.

A zene ismét megszólalt, tust húztak.

A kortes-vezér intett a zászlótartónak, ki ismét felemelte a zászlót, a kortes-vezér feltette fővegét, gyönyörű szüst czafrangos lovát lépésbe eresztette, az toborzékolt alatta, a lovasság követte, a zenészek elkezdtek húzni az Elek-párt kortes-nótáját, — szép rendben elvonultak a tanyájukra.

A főispánnal voltak a vármegye vénjei, a szembelevő házba voltak Kállay Menyhért és Péchy László szállva.

Egy félóra múlva csupa fúvó hangszerek hangjai hallatszottak; közeledtek a Kállay-pártiak. Az ungvári cigányok primása, négy klarinétost, négy trombitást, két bambordóst szedett össze (a többieken kívül), a zenészek 3 szekérrel jöttek, erősebben fújták mint a debreezeniek.

A Kállay-párt kortes-vezérei éppen ellenkezőleg fekete fürtös gubákban, veres bársony szegélylyel, — sárga aranyos sarkantyúval, veres bojttal, aranyos, pikelyes sallangos szerszámmal vezették a truppot. A lovasok szembeszökőleg kevesebben voltak, legfeljebb 40-en lehettek; ezek aztán szemén szedett legények valának.

A mint a megyeház elé értek, tempózás nélkül megálltak, vezérük felemelte pántlikás kalapját — felkiáltott: «Véreim! Szabolcsmegye szeretett főispánját, gróf Teleky Józsefet, a magyarok Istene sokáig éltesse.»

A gróf is megjelent az ablakban, meghajtotta magát; megszólalt ismét a zene s azt követte a szünni nem akaró éljenzés.

A kortes-vezérek frontot fordítottak a Kállay-Péchy által lakott ház felé; tiszta csengő s messze elhalló hangon felszólalt a vezér: «Véreim! nemes atyámfi! Egy életünk, egy halálunk: Kállay lesz alispánunk!»

Erre megszólalt a Rákóczi-induló, az egész környezete a kortességnek — roppant éljenzéssel vonúlt el a legnagyobb rendben, 250 szekeret számított össze; az elsőknél többen voltak a lovasok, a második bevonulásnál többen voltak szekerek, senki sem tudta, hogy ki lesz a győztes.

A cenzális főszolgabíró félhatra bejelentette magát a főispánnál, hol az alispán is vala és jelentést tett, hogy a pártok a legszebb rendben a kitűzött tanyáikra vonúltak.

A mint a gróf örömét fejezte ki a szép rend felett, újra hangzik a Rákóczi-induló, bizonyos fény kezd elterjedni, — a gróf meglepetéssel kérdi: «mi ez már megint?»

»Kegyelmes uram!» mondja a centrális főszolgabíró:
«ez excelentiádnak szóló fáklyás-zene.»

»Beh kár, — mond a gróf, — hátha tűz támad;
ily kis városnak az ilyen tüntetés nem való.»

De már a zene az ablakok alá ért, ezer meg ezer
torokból fakadó felkiáltások reszkettették meg a léget:
»Éljen a főispán!»

Ezt követte 3 halljuk és mély csend lett; a főis-
pán az ablakot kinyitotta és az ablakba állott.

Egy fiatal ember megszólalt, a fáklyásmenet szó-
noka: «Nagyméltóságú gróf, szeretett főispánunk!
Minden égő fáklyában Szabolcsmegye szeretete lángol,
és a szövétnekek tüzéből emelkedő füst, a megye összes
nemessége hálájának feléd vonuló üdvözlete. — Haza-
fiséged, a király iránti hűséged, a közszolgálatok
terén szerzett érdemeid, oly magas állást szereztek né-
ked, hogy mi annak fényének növeléséhez semmivel
sem járulhatunk, de hozzuk azt, mit a királyok s az
udvarok sem adhatnak: Ezerek és ezrek háláját,
elismerését és hódolatát.

Csekély lehet az talán, de mégis nagy becsü,
mert ritka példa az, hogy valaki királya kegyét és a
nép szeretetét együtt és egyszerre nyerje meg, ki-
érdemelje, birja és évtizedekig gyarapítsa. A mi
szabad földeinken a madár is szabadabban zengi igéző
énekét és Szabolcs megye földén a servilismus eszméi
gyökeret nem verhetnek. A szolganépnek megrendel-
hetik a köteles tisztelgést, de a szabad népnek önkén-
tesen fakadt tiszteletének nyilvánulását el nem fojt-
hatják, mert az olyan, mint egy hatalmas forrás, melyet
ha elnyomnak is, nem tudják, hol és mikor üti fel csil-
lámló fejét.

A viszonyok itt ma feszültek, de nem szokatlanok; már holnap verekszünk, azután lefolynak a napok, mint egy zivatar után megtisztul az ég.

A szabadelvűség, a népszabadság, az egyenlőség nagy elveit a küzdelemben el lehet homályosítani; — ez az emberiség feladata, politikai küzdelmeinek vég-célja.

Fogadd tehát osztatlan hódolatunk ezen kifejezését azon kívánatunkkal, hogy téged a haza, — az uralkodó javára, az Uristen sokáig éltesse.»

A főispán szólani akarván, mély csend lett.

«Tisztelt urak!

Szónokuk által kifejezett jó kívánataikért fogadják köszönetemet.

A kötelességem teljesítése céljából jelentem meg az általam mindig nagyrabecsült megyében.

A kötelesség teljesítése nem érdem, de a kötelesség józan felfogása, annak ildomos teljesítése, nemcsak engemet kötelez, de kötelez minden polgárt arra, hogy legszebb alkotmányos jogaikat akként gyakorolják, hogy az által másokat hasonló jogaik gyakorlásába ne gátoljanak.

Tartsák ezt szem előtt s fogadják az egész megye közönségeinek ez uttal is kifejezett köszönetemet.»

Ezzel a főispán bevégezvén beszédét, a zene megszólalt, a közönség oszlani kezdett; 7 órakor szini előadás volt; Vörösmarty «Áldozat-»át adták elő, — ki beférhetett, színházba ment.

Szerencsére november hónapban estve felé hűvösebb az idő, különben lehetetlen lett volna a hőséget kiállani.

VII.

A SZINHÁZ.

OSZK

A magyar élet két ragyogó csillaga: a magyar zene- és színművészet lassan fejlődött, de fejlődését elősegítették a társadalmi viszonyok és a vármegyék, a sok alkalmi családi összejöveteleken, agarászatokban, szüreteken, vásárokon, restaurációk, követválasztások, megyei gyűlések alatt alkalmunk volt a cigányoktól a magyar zenét hallani, voltak is, kik őket bőven fizették s talán nagyon is jutalmazták.

Több megyék tisztikara szegődménynyel, ruházattal látták el a cigányokat és rendszeresebb élethez kötelességhez szoktatták.

A magyar nemzeti színház felépítése érdekében, hogy mit tett Pest vármegye, mit Földváry alispán, már megírták mások, azokat én ezuttal mellőzöm. De már 1790-ben Pest vármegye október 16-án tartott közgyűlésén a Magyar Theátrium-Társaság kérelmére a következő határozatot hozta:

«E kérvény a magyar Helytartó-tanácsnak ajánlatik, egyszersmind az országgyűlési követ urakhoz oly czélból küldessék, hogy az ügyet országos ülésben is előterjeszszék és ajánlják;» — többet ennél a megye nem tehetett.

Ez történt egy századdal ezelőtt, meg lett tehát egy századdal ezelőtt határozva az irány, melyet követni kellett s a társadalomban a színművészetet hazafiatlan dolognak tartatott nem pártolni.

Kállóban, elbeszélésünk idején, az akkori viszonyokhoz igényekhez mérve elég jó szintársulat létezett. Ezek tagjait egy jókedvű, gyermektelen orvos, ki igen jól mulatott előadás után a színészekkel, a két leg szebb színésznő között ülven, egyszer csak feláll s azt mondja:

»Tisztelt hölgyeim! Hogy ezen kedélyes mulatságnak holnap is folytatása legyen, az egész társulatot, az igen tisztelt hölgytagjaival és férfi személyzetével az utolsóig meghivom déli egy órára a szegény házamhoz ebédre.«

Erre nagy »Éljen« következett; a cigány tust huzott.

De berohan a vendéglős és azt mondja a doktor-nak: »Tisztelt doktor ur, a legelső polgárunk, egy vaskereskedő, igen rosszul van, igen kérjük, méltóztassék a szomszédba a beteghez átmenni.«

Az orvos kötelessége teljes érzetében veszi a kalapját s eltávozik; felmegy a beteghez, csóválja a fejét, beszélni alig bír. »Ten-ten-ten-tát kérek« s leül, megírja a receptet s azt mondja: »Ezt utasítás szerint adják be, az utasítás reá lesz az orvosságra írva.« Azzal eltávozott.

A beteg édes anyja, egy tisztos, gondos asszony-ság, látva, hogy a doktor alig tud beszélni s tántorogva hagyja el a házat, — nem merte megrendelni az orvosságot. Reggel felköltötték az orvost és ismét ahoz a beteghez hívták; az orvos egy szót sem tudott róla, hogy ott volt, — kikérdé a beteget és környe-

zetét s újra receptet ír, még pedig szóról-szóra ugyanazt rendelte, a mit tegnap.

Az öreg nő összehasonlítja a két receptet, nagy örömmel megy és sietve elküldi megkészíttetni a gyógyszerészertárba.

A doktor kérdi az öröm okát s az öreg nő tartózkodás nélkül elmondja, hogy mi történt; az orvos váltig restelte, de tovább ment látogatóba többi betegeihez.

Déli egy óra után hazatér s ott találja az egész uri színészi társulatot, apraját-nagyját, számszerint tizenhatot. Egy darabig mind ő, mind a felesége szóval tartják vendégeiket, de midőn kettőt ütött az óra és egyik sem mozdul helyéről, feláll a házi asszony s azt mondja;

»Uraim, dámáim, én szívesen megmarasztanám önöket ebédre, de mi ketten lévén, tizenhat emberre meg rövid idő alatt illő ebédet adadni nem tudnék . . .

Ekkor feláll a színész-igazgató és azt mondja: »Tisztelt nagysád! engedelmet kérek, mi nem bátorkodtunk volna alkalmatlankodni, de a főorvos ur meghívott bennünket egyenként és összesen tegnap éjjel a mai déli egy órára ebédre.«

Az orvos a homlokára ütött: »Uraim! engedelmet kérek, most rémlik előttem a dolog, de én be voltam kapva és az egész dologról a feleségemnek egy szót sem szóltam; de azért megüljük a vendégséget, ha egy pár órával később költjük is el a barátságos ebédet, te pedig kedves feleségem láss utána s akárhonnán, de nekünk ebédet adass.«

A házi asszony felkelt és szabadkozva az ebéd után látott.

A mint megtette az intézkedéseket a főzőházban, szilvóriummal s friss kenyérrel szolgált, mihez az éhes társaság nagy mohósággal hozzá látott, — két izben kellett ujítani a palaczkokat. A társaság öt órakor jutott ebédhez; a mint egy-, két-féle ételt már ettek, a társaság mindig élénkebb lett. Éhes emberek sokkal hamarabb megérik a bor hatását s még jobban kezdtek nyakalni s diskurálni.

Egyszer, midőn a társaság minden tagja több mint derült állapotban volt — felugrik az igazgató s így szól; »Hölgyeim, uraim! két negyed hétre, ennél-fogva siessünk az előadásra.«

A társaság jól elkészülve, egy része félig ittasan eltávozott egy vitézi dráma előadásra; az előadáson bámulták azt a tüzet, a melylyel a társulat játszott, de némelyikét a jó kedv a játék közepén érte el. Kiabálni kezdtek s így a dolgot többé titkolni nem lehetvén, a szavalat forma szerinti orditássá fajult, úgy, hogy a különös esemény mindenkinek feltűnt, azonban a hazafias közönség eltűrte azt is.

A társulatnak szini diszletei, az öltözékek kiegészítő részletei gyakran hiányozván, — ezeket is a jóakaró közönségtől kérték kölcsön.

Egy alkalommal »Gróf Benyovszkyt« adták elő, a grófot lánczokkal összekötve hozták be a szinpadra a kamcsatkai orosz kormányzó elébe, kinek szép leánya a grófba beleszeret.

Az egyik színész, midőn a doktornál voltak — ki vadász is volt — fegyverek mellett lánczokat is látott, ezeket elkérte.

Midőn gróf Benyovszky a szinpadra lépett s kopó czorkán hozták be, az egész közönséget nagy derűtség

fogta el: de ezek mind komoly következtetések nélkül lefolyt muló bajok valának.

Nagy készültek történtek a tisztujítás előtti napon tartandó előadásra. Miként a 30-as években Kölcsey, a 40-es években Vörösmarty volt a nemzet kedvenc költője. Sok hányás és vetés után a társulat azt határozta, hogy a tisztujítás előtti estén az »Áldozat«-ot adják, — tudták, hogy akkor még mindkét párt erősen lesz képviselve, a színpadot a lehető legkisebb térre szorították, hogy a közönségnek a legnagyobb hely juthasson, ezelőtt egy nappal egy nagy szomorujátékot adtak.

A darab előadásáról teljes méltánylással kell szólnunk, jól be volt tanítva, annak ékes versezetét elég jól szavalták; de a darabban a főszereplők mind meghalnak — öten — s az utolsónak, mivel a halottak négyen már a színpadon feküdtek, a sugó előtt kellett deklamálni. Ez szintén bevégezvén mondókáját — leszurta magát: mikor a földre kellett volna magát levetni, látja, hogy nincsen hely — ekkor halva átlépi az ott fekvő négy társát, bevonul a kulisszák mögé, ott földhöz vágja magát s fájdalmasan mondja, mint halott, hogy : »meghaltam.«

Na, már erre csakugyan Homéri kacajjal feleltek, daczára a szomorujátéknak, de azért az a jó közönség semmit sem neheztelt, mint gyermekeit a gondos nevelő hosszú türés mellett figyelmeztette a hibáira, így ítelték meg itt is az előfordultakat.

Budapesten, a központban már akkor is nagy művészek voltak s nagyszerű művészi előadásokban gyönyörködhetett a budapesti műértő közönség.

De a vidéki színészet akkor még igen alacsony fokán állott a művészetnek, egyesek már akkor is fel-

tüntek, de ha most a kolozsvári, kassai, miskolci, temesvári, váradi, debreczeni, szigethi előadásokat megnézzük, hazafiui örömmel kell szemlélnünk, hogy a magyar színművészet belső értékében óriási előmenetelt tett.

Óhajtanánk Vörösmartyról többet írni, számtalan verseit ismertetni, de vaskos kötetei ismertetésére épen nincsen helyünk, sőt azon életírását sem közölhetjük, melyet Gyulai Pál oly remekül leirt a Vörösmarty munkái előbeszédjeül, csak annyit emlitünk meg belőle:

»A magyar költészet — mondja Gyulai — annyira beleélte magát a nemzet fájdalmaiba, a politikai és társadalmi életnek folyvást oly benyomásaiból táplálkozott, hogy se oka, se ereje nem volt a hirig emelkedni.

Midőn én a multa vonatkozó előadásaimban a magyar költőkre hivatkozom, sőt több ízben verseiket, munkáit, szó szerint idézem, teszem azt azért, mert ezen hazafias költemények bejátszottak a nemzeti ébredés nagy munkájába és elősegítették a szabadelvű politikai irány fejlődését.

Ily nemzeti, de inkább megyei ünnep alkalmával mint a restauráció, mi lehetett alkalmasabb, mint a »Fóti dal« és a »Szózat« írójának gyönyörűen irt színművét az »Áldozat«-ot előadni, melynek főhőse Szabolcs vezér, kinek nevérol ezen megyét maig is Szabolcs-megyének nevezik.

A választás előtti napon tehát a többször jelzett »Áldozat« című darabját hozták színre Vörösmartynak.

A főispán öt arannyal, az alispán candidátusok két-két arannyal váltottak egy-egy számozott széket s a szabolcsi urak talléron alul egy sem adott belépti díj fejében még az állóhelyért sem.

Volt tehát bevétel, minő máskor soha.

A darabban előfordul:

Szabolcs Előd fia
Csilár testvérhuga
Zaránd alvezér, stb.

A darab végén az utolsó jelenetben Szabolcs ki-rántja kardját s felhívja a zugolódókat, hogy a ki mer, rántson kardot; de mindenki hallgatott s ezen szavak-kal végzi be a darabot:

»Szabolcs vezér megölte ellenét,
És számot érette csak a Hadurnak ad.«

A függöny legördült, a közönség általános tetszés, taps és éljenzés mellett tért haza és a valódi jeles előadás után elfeledték és mentegették a társaságnak apró-cseprő malheurjait.

A történetek után is mindenki mentegette a színé-szeket s elégedve tért haza, várva a nagy választási napot.

A választási napon a cigányok produkálták ma-gukat, a bevonulás alkalmával mindkét banda kitett magáért. Már azelőtt is a győri cigányok Farkas Miska és társai Patikárius Ferkó bandái hatalmasan összejátszottak, jól voltak felszerelve, de a vidéki ban-dákban mindeniknél volt egy pár jeles zenész; egész-ben véve különösen a hangszerelés igen sok kívánni való hagyott hátra.

Maga Boka Károly, mikor művészi felhevülésében fantazirozott, csak két kontrás és egy brugós követte és kísérte, kik bámulatos hallással és érzékkel mesteri-leg egészítették ki az öreg játékát. Így volt az Pócsi Laczinál is, ki szintén nagy művész volt és csak keve-sed magával produkálta magát, különösen testvérével, ki igen kitűnő bőgös volt. De a mi mostani bandáink mióta a hangjegyekhez is értenek s rendesen egy jó

karmester állítja össze, tekintettel a hangszerek ne-
meire, arányára a társaságot, mióta a hangszerek
készítése is sokat tökéletesedett, a mai cigány-bandák
sokkal különbek s általában véve zenéjük jobban élvez-
hető mint a régié.

Hála a magyarok Istenének, hogy a zenészet és
színiészet nagy horderejét és jövődjét tekintve, ily
nagyyszerű haladás észlelhető minden irányban.

VIII.

A PÁRTOK TANYÁI.

Az Elek-féle uri tanyán Szathmármegyéből Darvay Ferencz, Botka Imre volt szathmármegyei országgyűlési követek a szomszédos baráti viszony ápolására megjelentek és a párt őket nagy kitüntetéssel is fogadta. Hosszu lenne mindazon fényes dikcziókat leírni, melyeket a két szomszéd megyebeli tekintélyes volt követ tiszteletére, üdvözlésükre elmondottak.

Egy tudományos hirben álló éltes kálvinista pap vette kezébe a poharat s felhívta Elek Mihályt, ki szinte poharat vett és állott elébe :

»Uraim ! Ezelőtt 400 évvel — mint Kovácsics leirja — őseink országgyűlést tartottak s a hosszú háboru szerencsés befejezése után Ulászlót királyi trónján megerősítvén, több fontos határozatokat hoztak. Ezen határozatokat a maig is élő szabolcsi, szatmári családok közül számosan aláírták, nevezetesen: Apagyi János, Gencsi Mihály, Guthi Ferencz, Horthy László és Mihály, Kállai Lőrincz és János, Ormós György, Pilisi Jakab, Somosi János; Szathmármegyéből Domahidy György, Dengelegi György, Dengelegi Bernáth, Szerdahelyi Imre, Szerdahelyi Pál.

Ezen két megye fiai akkor is szomszédos jó barátságot tartottak s ezen barátságot a két megye fiai

azután is mindig melegen ápolták; ezen szomszédos barátságos atyafiságos nemes érzelmek folytán jelentek meg közöttünk Darvay Ferencz is, kinek egyik öse már 1550-ben huszti várkapitány volt és Botka Imre, kinek egyik öse Botka András 1465-ben Reszege egyik részén adományt nyert.

Azóta ennek a két családnak tagjai számos bizonyítékát adták hazafiságuknak és önfeláldozásuknak ezen két derék család jelesebb két tagját Darvay Ferencz és Botka Imre urakat, kik a mi pártunkat megtisztelték s a szabadelvű eszméket diadalra segíteni nálunk is törekednek az Uristen sokáig éltesse.

Azonban a Kállay-Péchy-féle tanyán is több szomszéd megye előkelő birtokosai jelentek meg.

Gróf Szirmay Ferencz is megjelent a két alispán kandidátus iránt barátságot tanusítani.

A vacsora közepén elhangzottak már a jókívánatok, legelőbb a főispánért, azután a két választandó alispánért; harmadiknak felkelt egy ismert szónok:

»Uram, uram, Kállay Menyhért uram szólok önnek!«

»Állok elébe« — mondá Kállay.

»Hogy mi téged és Péchy-t alispánul akarunk választani és érettetek minden tőlünk telhetőt megtecsünk — azt ti baráti politikai tekinteteknél fogva természetesnek találjátok; de hogy a szomszéd Zemplén-megyéből gróf Szirmay Ferencz ide fárad — az nagy kitüntetés nektek és az egész pártnak megtiszteltetés.

Majláth János gróf egy nagy hibát követett el, hogy magyar históriát németül írt, de azt meg kell adni, hogy néhol szépen, lélekemelően írt.

Igy írja le a sajói csatát, melyet Béla király a tatárok ellen elveszített, mely után szájról-szájra járt az a szomorú nóta.

»Hunnia nyög letiporva,
Nyögnek a bús magyarok,
Hazájokban széjjel szórva,
Sujtják az égi karok.«

Ezen szerencsétlenséget meggátlandó — írja Majláth — 40 Szirmay vett részt a sajói csatában és 38-an elvérzettek hazánk szabadsága védelmében.

A két megmaradt jeles vitéz egyik méltó utódját gróf Szirmay Ferencz urat, és téged, Szabolcsmegyét az egek ura sok számos évekig éltesse.« Ezen fényes szónoklat gróf Szirmayt igen meghatotta, felkelt és szólani készült :

»Uraim! (Szirmay poharat vesz kezébe) Magyarországon az eszméket két asztalnál, a zöld és fehér asztalnál szokták kifejteni, mégis sokkal czélszerűbb a fehér asztal, mert itt átallás nélkül, intimidatio nélkül mondhatjuk el eszméinket.

Engedjék meg tehát uraim, hogy én magasabb és általánosabb politikai nézeteket fejteгessek, mintsem az egy restaurationális toasz keretébe illenék.

Uraim! Nehéz feladat egy nemzetnek, egy hatalomnak történetében az összefüggésben levő különös viszonyait az általánosokról megkülönböztetni. A saját-ságos szellemből, a beleélt törvényekből fejlődik ugyan a különös élet, de ez általános befolyások alatt állván, jellemét e befolyástól nem vonhatja el.

Nem ismerek én egy országnak történetét, legyen ez a legcsekélyebb, melyben a világtörténet szerepet ne játszanék. Az államok, népek, örökre egymástól elvalasztva, és mégis egy feloldhatatlan viszonyban léteznek. A szellemi törekvések, a válaszfalak, az anyagi érdek vezeti őket egymás felé.

Ezen ellentétén nyugszik, szerintem, a mostani Európának jelleme.«

Midőn a gróf a mesterkéltén esztergályozott első szakaszait beszédének elmondotta, hozzá szól egy fiatal ember a szomszédjához: »Ez olyan szépen beszél, hogy nem is értem!«

»Hallgas, idegen megyei, tisztelettel legyünk extravagáns nézetei s homályos irálya iránt.«

Szirmay folytatta:

»És ha megengedik nekem, uraim, hogy ezen jellemnek okvetlen a magyar földön letelepedett népekre is kell kiterjednie, és ha ezt mint czáfolhatlan igazságot leplezetlenül szemeink elé állítjuk, azon szerfelet szomorú tanúságot vonjuk belőle, hogy hazánk szellemileg elszigetelve nagyon is, ily tátongó mélység feletti anyagi áthidalásnak zsenge építkezéseit pedig a mesterségesen felzaklatott pártszenvedélynek veszélyes árja lerombolással fenyegeti.

Megtörténik az idők változásaiban, hogy egy vagy más hatalom a világmozgást megindítja, egy elvet önmagában képvisel, tehát a század összceselexvéésének oly lényeges részét veszi igénybe, oly élénk érintkezésbe teszi magát a működő erőkkkel, hogy az ő története némileg általános történetté válik.

Ily szerencsés politikai momentum kívánható, igen tisztelt uraim, nemzetünknek, ilyennek küszöbén látom őt, hanem a szenvedély, mely lankaszt, de a higgadtság és egyetértés oly erős államot alkotand belőlünk, melynek hivatása nem lehet a válságbani elsülyedés, de igenis abból ujjászüetve kilépni, egy boldogabb jövőnek megvetni szilárd talpkövét.

Mint mondám, egyöntetű nemzetek nem léteznek: mindeniknek meg van a maga speczifikus jelleme, de

meg van azon kárra indító ösztön is, mely megrontja azon ihlettség másoknak, mely jóra vezeti őket. Uraim! Lengyelországot nem a nagyhatalmak, mint tévesen állittatik, sülyesztették el, ép úgy, valamint Magyarországot nem a német hegenómia, nem a francia-olasz alliance, de saját belértéke műveltségének az európai civilizációt megközelítő foka, mely egyedül a külföldi őszinte támaszra képesít, teljes virágzáshoz vezetheti.«

Midőn bevégezte, ugyanazon hang, melylyel Somossynak azt mondták: »Sehr schwach,« orrhangból azt kiáltotta Szirmaynak: »Mehr Licht! Graf von Szirmay!«

»Lesznek, kik engem meg fognak érteni« — mondá Szirmay.

Midőn a gróf beszédét befejezte, bár akkor frasisos világ volt, mégis sokan voltak, kik a szólótól világos érthető szónoklatot vártak, mégis, mert a gróf idegen volt, gyenge éljenzések voltak hallhatók.

A gróf különben annyira szerelmes volt itt elmondott ideáiba, hogy egy sokkal későbbi országgyűlési beszédjét szóról-szóra ezen szavakkal fejezte be (Lásd 1869. 13-ik országos ülés 12-ik lap, első kötet).

»Világos dolog — mond némi éllel Szirmay — a kétszer kettő négy, a politika, a phylosophia nem minden tétele egyszerre felfogható, de gondolkozzunk egy kissé, ne sikamoljunk el a tárgyak, elvek kifejtésének felületén, hassunk azoknak mélyébe és az egyszer hallott tételek gondolkodás után érthetők lesznek.«

»Igaz, igaz!« — mondá egy pár hang.

OSZK

IX.

A KORTES-TANYÁK.

OSZK

Central Széchényi Library

A színház után mindenki mulatni indult. Az Elek Mihály pártjának úgy a Kállay-Péchy pártjának is, mi természetesen, külön tanyája volt, még pedig egyik az urak részére, a másik külön a kortesek és köznemesek részére.

Elekék erősebbnek érezhették magukat a bevonulás után, de ily alkalmakkor igen sok függ a véletlentől, az esélyektől, az ellátás berendezésétől.

Elekék elkövették azt a hibát, hogy a gügyori árendásra bízták a kiszolgáltatást, ki két tehenet és két üszőt vágatott le, de a marhahus csakhamar eltűnt, vén, sovány mustra birkahussal traktálták a nemes urakat vacsorára.

A jóízű nyíri bor is eltűnt, bűdös hordó szagu borokat hoztak fel még igen korán, úgy, hogy 12 órakor éjjel már kedvetlenül széledezni kezdett az Elekpárt.

Egyszer csak, úgy éjfél után a Tisza folyó irányában vereselleni kezdett az ég, mely mindig nagyobb és nagyobb dimensiót vett, most félre verték a harangokat, tűz ütött ki.

Az Elekék tanyája előtt három, inkább alacsony, mint közép termetű magyaros legény állott magas

sarku kordován csizmában, pengő sarkantyúik a sarkon felül jóval feljebb voltak verve, sűrűn ránczba szedett rövid és bő gatyájuk, lobogós, kivágott ingük, veres, lajbijok erősen kihányva fekete zsinórral, fehér czingombokkal sűrűen gombozva, pörge kalapjuk fehér darutollal és egy jó hosszú árva tölgyfa bot, a vége ónnal beöntve, egészítette ki öltözetüket. Ugy látszik vártak valamire. A mint meghallották a harangszót, Guty felszólalt — mert ő volt a két Gecsey fiuval:

»Fiuk — mondá Guty a két Gecseynek — a kalapjaink mellett levő tollak mutatják, hogy nem az Elek táborához tartozunk; az ellenség odujába három embernek háromszáz ellen nem bátorság, de vakmerőség bemenni, de azért ennek meg kell lenni, ha reánk rohannak, nekem hátat vessetek, hogy hátulról le ne verjenek, előlről a botot folyton a fejetek felett tartsátok, csak a fejeteket védelmezzétek, másutt az ütest elbirjuk. No, hát a kinek szive van — utánnam!» Ezzel a három tiszaháti fiu behatolt az Elek-párt tanyája udvarára, hol 260—300 ember kedvetlenül álldogált.

»Nemes atyámfiak! a város szegénysége ég, a ki nemes, kövessen engem, mentsük meg Kálló városa szegénységét.«

A hatás elég jó volt, egy elkiáltja magát: »Menjünk hát azonnal.« — »Utánam barátaim, én tudom, hol a tűz, kövessenek« — kiáltá Guty.

Erre a ki az udvaron volt és a lábát birta, elrohant Guty után, szerencse, hogy holdvilágos éjjel volt, a tűz is világított, így bátran haladhattak.

Az Elek-párt korcsmárosa széjjelnézett; egynehány részeg ember maradt az udvaron csak.

»Átkozott a lelkök — mond a korcsmáros — nem itták meg a három hordó büdös bort.« Ezzel odamegy

a félig alvó legényhez: »Nemes ur! jöjjön velem a pinczébe, adok egy pár pohár jó bort.«

Ennek sem kellett több. Lementek a pinczébe s két üveg jó bort megitatott a bus nemessel és öt forintot adott neki, hogy ha a három boros hordónak a fenekét beveri. A nemesnek sem kellett több, az 5-öst zsebre tette a lajbijába, ólmos botjával sorban egyet-egyet ütött a boros hordók fenekére. A bor mindenikből ömleni kezdett, a nemes kifelé igyekezett, de a lépcsőn elbotlott, elnyult, ott maradt.

Egy pár perczcel később Mózsi benézett, az atyafi aludt, kivette hát mellénye zsebéből az öt forintost, ráhuzta az ajtót és tovább állott, elment az Elek-párti uri tanyára: »Nagyságos uram, nagy szerencsétlenségért, a nemes urak bementek a pinczémbe s három hordó érmelléki bakar boromat, melyből itt isznak nagyságtok, kieresztettek, jobban mondva, a hordók fenekét beütötték és azután elrohantak tüzet oltani.«

Az öreg Elek Pali maga ment le a pinczébe, látta, hogy ott alszik a lépcsőn egy nemes atyafi és a három hordó feneke be van ütve; az elfolyt borból tócsa állott a pincze fenekén. Megcsóválta a fejét és visszament a szállásukra.

A nemes atyafiak, a Guty vezetése alatt, kiértek a város végére, ott egy nagy csűrös kertben volt a Kállayak tanyája, a csűrben 4 óriás asztal s mindenütt tálak, fakanalak.

Midőn a csűr mellé érnek, látják, hogy egy pár száz lépésnyire hat süldőt perzselgetnek s ott hamvadt el egy tavalyi törek és szalmakazal, melyet szántszándékkal gyújtottak-e meg, vagy a sertés perzseléstől gyuladt meg? azt senki sem tudta.

A csürben ott voltak a Kállay és Péchy gazdasztjei józanul virrasztva, vigyázva és rendelkezve.

»No, Isten hozta a nemes atyafiakat, ha már ide fáradtak, igyanak egy pár pohár jó hegyi bort; a »hegyi« szót a tisztartó jól megnyomta.

A három tiszaháti fiu fáradhatatlan volt a nemes atyafiak vendéglátásában.

A Kállay-Péchy-féle uri tanyán a jövőendő alispánnék, számos férfi és nő rokonaik pártjához tartozók, mindkét ágon levő barátok mulattak, sok helyt több szép leány és sok szép legény.

A kandidátus alispánnék egyike felkelt s azt mondta: »Asszonyok és leányok, urak és urfiak, azért tartottam ilyen hosszú pausát, hogy a cigányok egyenek; most már talán le vannak hülve mindannyian, vegyenek melegebb ruhát, menjünk s a nemes atyafiakat reggelikkel lássuk el. Erre felkerekedtek, már világosodott, muzsikaszóval lementek a csürbe, a kortes tanyára.

Mielőtt az urak, urinők leérkeztek volna a csür előtt állott nemesek elébe, a 4 szakácsné közül kettő a főző üstöknél maradt, kettő meg tiszta kötőkkel, felgyürt ujakkal, kipirult arczczal előállottak és jelentették, hogy a korhelyleveles a csürben készen van; a szakácsnékat egy pár legény megölelgette s leültek a früstökhöz.

Az úri asszonyságok a laczikonyhához mentek, öregje, fiatalja; az asszonynépek friss disznóhústól sistersgő tálakat vettek a kezükbe és mentek a csürbe a korteseket kiszolgálni.

A kortesek el voltak ragadtatva, nemcsak az étel jóségától, de a megtiszteltetéstől is.

Az egyik nemes hadnagy odamegy egyik úri asszony elébe és azt mondja: »Nagyságos húgom-

asszony, forduljon egyet velem, tánczoltassuk meg a fiatalságot.» — «Szivesen, kedves bátyám», s a kötőjét leoldta és dereka körül egy tenvényi szélességben kötötte, hogy az izzadt kezek selyem ruhájának ne ártanak. Az úri asszonyok, leányok követték a példát s a csűr előtt levő szérün tánczra kerekedtek.

Guty a két Gecseyvel előugrott s elvették a legszébb három úri leányt. Guty felkiáltott: «László bátyám! (Pócsi László primáshoz) most huzza már el, hogy:

«Egy életünk, egy halálunk,
Kállay lesz alispánunk,
Halálíg, halálíg, halálíg!»

Egy fél órai szenvedélyes táncz után a mamák intettek, az úri fehérnép elvonult, az urkortesek ott maradtak.

«Nemes atyámfiak, azt, hogy esett birkahussal, hordószagú nyíri borral traktált az ellenfél, — elfeledem, de hogy nemesi szabadságunkat, ez a párt megrontotta — nem feledhetem. Ma, ha paraszt telken lakik az elszegényedett nemes, adót fizet; 8 éve már, hogy jobbágyaink csirkét, tojást nem adnak, pedig apró marháikat a mi földünkön tartják s most végleg megakarják kiváltságunkat szüntetni, azt kívánják, hogy révén vámon fizessünk és jobbágyaink örököljék azon szép földeket, melyekért atyáink véreztek.

Ezen emlékezetes szép napon, hol a ház úri népe megtisztelt bennünket, de nemcsak megtiszteltek, hanem forma szerint ki is szolgáltak. Nemes atyámfiak! sorakozzanak és a kinek még nem volna, tűzze fel a Kállay-Péchy féle jelvényeket, egyszerre szinte 300-an tűzték fel a Kállay tollait.

Ekkor a tömeg megindult; a legfőbb kortesvezér elöl, mellette a zászlótartó, túl rajta ismét egy főkortes vezér, a többi úrkortesek kívül a szélen mentek, a 26 zenész a trupp közepén, hátul a gazdatisztek. A nemes atyafiak körül voltak véve, egy sem távozhattott feltűnés nélkül. — Bevonúltak a megyeháza udvarára.

Belől a teremben 9 órakor a főispán a következő beszéddel nyitotta meg az ülést:

Kivonat 1844-ik esztendő november 28-ik s több következő napjain nagyméltóságu széki gróf Teleki József Erdélyország főkormányzója s a megye főispánja elnöklése alatt az egész választó közönség jelenlétében tartott tisztujtó szék alkalmával tartott közgyűlés jegyzőkönyvéből.

1935.

A nagy számmal összesereglett nemesség választási alkotmányos jogot gyakorlandó az e célra a megyeháza udvarán készített teremben megjelent első aispán nemes, nemzetes és vitézlő csepei Zoltán János javaslátára nagyméltóságu főispánját a köztük való megjelenésre s az elnökség elfoglalására ősi szokás szerint megkérte, mely kérésnek s illetőleg meghívásnak következtében a közöttük csakhamar megjelent nagyméltóságu főispánját harsogó éljen-kiáltások között örömmel fogadták a sokáig szünni nem akaró örömkialtások végre a komolyabb szónak helyt adván, a nagyméltóságu főispán ő kegyelmessége következő lelkes beszédet intézett a megyei rendekhez: »A tisztválasztásra törvényeink által szabott három évi időszak eltölt, és én imé az elemi akadályok daczára is sietek törvényes kötelességemnek eleget tenni.

Reménylem a t. Karok és Rendek ezt méltányolva, illendő komolysággal fogandnak magok és kötelességeik teljesítéséhez; kötelességről szólok, mert nincs jog, mely kötelességgel ne volna párosulva, nincs jog, melynek gyakorlata felelet terhe alatt ne állana, aki jogaival önkényesen kíván élni, aki nem fontolja meg, hogy jogainak használásáért felelős saját lelkiismeretének, embertársainak és Istenének, aki jogait mások megkárosításával akarja gyakorolni, vagy mindezt összevéve, a ki jogai mellett kötelességeiről megfeledkezik, zsarnokságot kíván üzni, nem érdemes, hogy joggal birjon.

Mily helytelen lenne egy megyének boldogságát, habár csak három évre is, egy mellékes célokból választott tisztikar által veszélyeztetni; mely balgaság érdeme hiányait anyagi áldozatokkal pótolni akarni; mely alacsonyság a magyar nemes ember legszebb, legszentebb jogát áruba bocsátani vagy egy áldomásért egy elrepülő testi gyönyörért sárba dobni; mennyire szükséges e helynek szentségét az illedelem, a mérséklet magaviselet által fentartani, nem kívánom bővebben fejtegetni. Tizennégy éve elmúlt, hogy e székben ülni szerencsém van, négy tisztujítást, ugyanannyi követválasztást tartottam a TT. KK. és Rendekkel és mindannyiszor ebbeli nézetemet részletesen előadtam. Ő felsége szeretett királyunk, az eféle botrányok gátolására hathatós rendeleteket tett, ezeket a KK. és RR. elfogadták, némelyekkel körülményeikhez képest bővítették és már két ízben a legjobb sikerrel gyakorlatba is hozták.

Elégnek tartom ezuttal tehát Ő felségének említett kegyelmes leiratát és a megyének erre keletkezett határozatát felolvastatni. Ezeknek felolvasása megtörténvén, ő kegyelmessége beszédét eképp folytatá: »Látták ezekből a KK. és RR. miből áll Ő felségének kegyes

parancsolata, miből magoknak a T. KK. és RR. rendelete.

Valamint én az itt reám szabott kötelességeket szentül teljesítendem, úgy megkívánom szilárdul, hogy a T. Karok és R. R. közül mindegyik a maga kötelességéről meg ne feledkezzék.

Valamint én is a Tns a T. KK. és RR. szabad választási jogát mind együtt véve, mind egyenként fenntartani komolyan igyekszem, úgy a törvények által nekem engedett jogokba semmi avatkozást nem engedek, azoknak rövidítését nem szenvedem meg. Legyen szabad ezek után még egy pár szót a tisztikarhoz intéznem.

A közbizodalom emelt hivatalotokba, a közmegelégedés kísért pályáton, a közrészvét fogadta belépéteket, különösen te ezen érdekes kor vezére, ki a KK. és Rendek bizodalját, tisztársaid szeretetét és az én megelégedésemet annyira ki tudád vivni, hogy lelépésedbeni fájdalmunk sokkal felülhaladja azon örömet, melyet ezelőtt három évvel választásodban találánk, vedd legszivesebb köszönetünket hív és sikeres sáfárkodásodért, és ha már egyesült és több izben kijelentett óhajtásaink nem is tudnak téged mostani állásodba megtartani, ne vondd el tőlünk barátságodat, légy hivsegédünk tettel és tanácscsal a háládatos megye boldogságának előmozdításában.»

Ezután első alispán nemzeti és vitézlő Zoltán János hivatalos pályáin véle éreztetett kegyeit a nagyméltóságu főispánnak és a Karoknak és a Rendeknek érzékenyen megköszönvén, a hivségére bizott megye pecsétjét visszaadta s midőn házi körébe visszavonulandó ígéretet tett, hogy ezután is a megye boldogságát szíven hordva a köztanácskozásokba részt venni

polgári kötelességének tartja. Minden arcokon kifejezte magát az érzelem, mely egy ily szeretet elnöktöli elválás perczében a sziveket méltó fájdalommal ragadta meg.

Ezt követte m. aljegyző Kiss Mihály az egész tiszti kar nevében viselt hivatalaikat a Karoknak és Rendeknek, kiktől azt nyerni szerencsájök volt, visszaadván, a gondviselésre bizott megyei levéltár kulcsát főispán ő kegyelmességének átnyújtotta.

Melynek következtében a főispáni ő kegyelmessége a tisztviselőség hiányában a jó rend fenntartására Jánszky András szolgabíró esküdtjével, Pethő Sámuel tiszti ügyészt a toll viselésével Ábrányi Emil jegyzőt megbizta. A felkiáltásból a többség meg nem határozhatása esetére a szavazatszedésre alkalmaztatandó küldöttség tagjaivá nevezte ki tanácsos Jármay Imrét, gróf Degenfeld Imrét, Vay Dénest, Kállay Leopoldot, Drevenyák Ferenczet, Szikszay Györgyöt, Inczedy Györgyöt, Helcz Jánost és Jakovics János főesperest s így a tisztválasztási működést megelőzőleg szükségesek megtétetvén.

1936.

Az első alispáni hivatalra nztés és vitézlő Zoltán János a nmgu főispán s a KK. és RR.-nek általános s több ízben kijelentett óhajtasok ellenében is lemondása mellett maradván, kijelöltettek Elek Mihály, Kállay Meuyhért, Péchy László.

Kállay Menyhért szavazat többséggel elválasztatott.

1937.

A második alispánságra ez ideig ezen hivatalt a megye általános közmegelégedésével folytatott Elek

Mihály a ki jelöltetéséről lemondván kijelöltettek: Farkas Ignác, Bezdedy László és Péchy László.

Péchy László közfelkiáltással elválasztatott.

1938.

Főjegyzőségre az eddig ezen hivatalt a megye általános közmegelegedésére folytatott Erős Lajos mind ezen, mind pedig más hivatalokra való kijelöltetéséről eleve lemondván; kijelöltettek: Bay Ferencz, Mikecz Ferencz, Szilcz Lajos.

Bay Ferencz felkiáltással elválasztatott.

1939.

Első aljegyzői hivatalra: Kansay Károly, Horváth Pál, Tatár Antal.

Kansay Károly felkiáltással elválasztatott.

1940.

Másod aljegyzői hivatalra: Horváth Pál, Tatár Antal, Becske Lajos.

Tatár Antal felkiáltással elválasztatott.

1941.

Főügyészi hivatalra az eddig ezen hivatalt a megye közmegelegedésével folytonosan Somossy Ignác mind ezen, mind pedig más hivatalokra való kijelöltetését leköszönvén, kijelöltettek: Hunyady József, Szilcz Lajos, Uray Tamás.

Hunyady József felkiáltással elválasztatott.

1942.

Az első alügyészi hivatalra az eddig ezen hivatalt viselt Pethő Sámuel lemondván, kijelöltettek: Uray Tamás, Horváth Pál, Gergelyfy János.

Uray Tamás felkiáltással elválasztatott.

1943.

Második alügyészségre az eddig azon hivatalt viselt Kelemen Gábor lemondván, kijelöltettek: Horváth Pál, Gergelyfy János, Komjáthy Pál és Kralovanszky Gyula.

Gergelyfy János felkiáltással elválasztatott.

1944.

Harmadik alügyészi hivatalra: Horváth Pál, Komjáthy Pál, Kralovanszky Gyula, Becske Lajos.

Komjáthy Pál felkiáltással elválasztatott.

1945.

Házi főpénztárnoki hivatalra: Répásy János, Ruttkay Ferencz, Füzessey Lőrincz.

Répásy János felkiáltással elválasztatott.

1946.

Hadi főpénztárnokságra az eddig ezen hivatalt viselt Elek Pál lemondván: Kállay Emanuel, Szabó Albert, Mikecz Ferencz.

Kállay Emanuel felkiáltással elválasztatott.

1947.

Számvevői hivatalra: Vay Károly, Becske Lajos, Füzessey Lőrincz.

Vay Károly felkiáltással elválasztatott.

1948.

A kisvárdai járásba főszolgabírónak az eddig ezen hivatalt viselt Jármay József lemondván, Péczely Pál, Irinyi István, Füzessey Lőrincz.

Péczely Pál felkiáltással elválasztatott.

1949.

Dadai járásba főszolgabírónak az eddig ezen hivalt viselt Zoltán Mihály lemondván, kijelöltettek: Mikecz Ferencz, Vályi László, Boronkay Ágoston.

Mikecz Ferencz felkiáltással elválasztatott.

1950.

A nádudvari járásba főszolgabírói hivatalra az eddig ezt viselt Leszkay Ferencz lemondván, kijelöltettek: Kállay Ödön, Erdődy István, Nagy István.

Kállay Ödön felkiáltással elválasztatott.

1951.

Bátori járásba főszolgabírói hivatalra: Szilcz Lajos, Szabó Albert, Jármay András.

Szilcz Lajos felkiáltással elválasztatott.

1952.

A kisvárdai járásba első alszolgabírói hivatalra kijelöltettek: Irinyi István, Füzessey Lőrincz, Kovács Ferencz.

Irinyi István felkiáltással elválasztatott.

1953.

Ugyanazon járás másod alszolgabírói hivatalára: Füzessey Lőrincz, Kubinyi Ignác, Palaticz Mihály.

Kubinyi Ignác felkiáltással elválasztatott.

1954.

Ugyanazon járás alszolgabírói hivatalára Kovács Ferencz, Fülep Antal, Lövey Antal.

Kovács Ferencz felkiáltással elválasztatott.

1956.

A dadai járásban 1-ső alszolgabírói hivatalra:
Déssy István, Szepessy István, Kállay Ubul.

Kállay Ubul felkiáltással elválasztatott.

1957.

Ugyanazon járás 2-ik alszolgabírói hivatalára az
eddig azt folytatott Bónis Károly lemondván, kijelöltet-
tek: Uray József, Ordódy Pál, Mikecz Pál, Szepsy
István.

Mikecz Pál felkiáltással elválasztatott.

1958.

Ugyanazon járásba 3-ik alszolgabírói hivatalra az
eddig ezen hivatalt folytatott Vay Géza lemondván,
Szepsy István, Farkas Lajos, Bakó Ferencz, Csuba
Tamás.

Csuba Tamás felkiáltással elválasztatott.

1959.

Ugyanazon járásba aladószedői hivatalra: Szepsy
István, Szikszay Pál, Farkas Lajos.

Szepsy István felkiáltással elválasztatott:

1960.

A nádudvari járásba első alszolgabírói hivatalra
az eddig azt viselt Jánki András lemondván, Nagy Ist-
ván, Márkus László, Szabó Menyhért.

Nagy István felkiáltással elválasztatott.

1961.

Ugyanezen járás 2-ik alszolgabírói hivatalára az
eddig azt viselt Gencsy Lajos lemondván, Rásó Lajos,
Márkus László, Papp Antal.

Rásó Lajos felkiáltással elválasztatott.

1962.

A nádudvari járás 3-ik alszolgabirói hivatalra:
Márkus László, Papp Antal, Halassy Lajos.
Papp Antal felkiáltással elválasztatott.

1963.

Ugyanazon járásba aladószedői hivatalra: Molnár
Gergely, Szunyoghy János, Halassy Lajos.
Molnár Gergely felkiáltással elválasztatott.

1964.

A báthori járás 1-ső alszolgabirói hivatalára az
eddig ezen hivatalt folytatott Fejér József lemondván,
kijelöltettek: Jármay András, Szabó Albert, Buday Imre.
Szabó Albert felkiáltással elválasztatott.

1965.

Ugyanazon járás 2-ik alszolgabirói hivatalára:
Jármay András, Baksay István, Szilek Ferencz.
Jármay András felkiáltással elválasztatott.

1966.

Ugyancsak azon járás 3-ik alszolgabirói hivata-
lára Fay Lajos, Szilcz Ferencz, Szegedy István.
Szegedy István felkiáltással elválasztatott.

1967.

Ugyanazon járás aladószedői hivatalára Ujlaky
István, Baksay István, Szilcz Ferencz.
Baksay István felkiáltással elválasztatott.

1968.

A kisvárdai járás esküdti hivatalára kijelöltettek, Király József lemondván 1-sőben Erdőhegyi Dániel, Lövey Antal, Majos Pál.

Erdőhegyi Dániel felkiáltással elválasztatott.

2-ik Lövey Antal, Majos Pál és Márky Fridrich.

Lövey Antal felkiáltással elválasztatott.

3-ik Majos Pál, Márky Fridrich és Farkas Tivadar.

Farkas Tivadar felkiáltással elválasztatott.

1969.

Ugyanazon járás csendbiztosi hivatalára: Szentmarjay István, Majos Pál, Kaszab Pál.

Szentmarjay István felkiáltással elválasztatott.

1970.

A dadai járás esküdti hivatalára kijelöltetett:

1. Bodó Ferencz, Mikecz Károly és Uray József.
Bodó Ferencz felkiáltással elválasztatott.

2. Mikecz Károly, Fejér Sándor, (Fejér Sándor),
Mezősy Tamás.

Fejér Sándor felkiáltással elválasztatott.

3. Jármy József, Jezerniczky Károly, Nyitray
Sámuel, Meskó Sámuel, Kriston János.

Jármy József felkiáltással elválasztatott.

1971.

Ugyancsak a dadai járás csendbiztosi hivatalára:
Laskay Péter, Zoltán Károly, Farkas Miklós-

Zoltán Károly felkiáltással elválasztatott, lemondott s helyette Laskay Péter szinte felkiáltással elválasztatott.

1972.

A nádudvari járásba az esküdti hivatalra Szentmiklóssy Ferencz, Vályi Károly, a kijelöltetett előre leköszönve.

1-ső. Halassy Lajos, Erdődy Sándor, László Alajos.
László Alajos felkiáltással elvásztatott.

2-ik. Halassy Lajos, Erdődy Sándor, Szunyogh Ferencz, Balogh József.

Szunyogh Ferencz felkiáltással elvásztatott.

3-ik. Balog József, Molnár Gedeon, Kállay István, Hetey Lajos.

Molnár Gedeon felkiáltással elvásztatott.

1973.

Ugyanazon járás csendbiztosi hivatalára: Papp Bertalan, Tárkányi József, Szentmihályi Gedeon.

Papp Bertalan felkiáltással elvásztatott.

1974.

Bátori János esküdti hivatalára kijelöltettek.

1-ső. Szilcz Ferencz, Szegedi Pál, Gergelyfy József,
Szilcz Ferencz felkiáltással elvásztatott.

2-ik. Gergelyfy József, Szegedi Pál, Ujlaky Bertalan.
Ujlaky Bertalan felkiáltással elvásztatott.

1975.

Ugyanazon járás csendbiztosi hivatalára: Albert Mihály, Sulyok Mihály, Szikszay Menyhért.

Albert Mihály felkiáltással elvásztatott.

1976.

Levéltárnoki hivatalára kijelöltettek: Sulyok Dániel
Neményi Gábor.

Sulyok Dániel felkiáltással elvásztatott.

1977.

Pertárnokságra Diószeghy József előre lemondván, kijelöltettek: Téglásy Zsigmond, Szegedi István, Apagyi András.

Apagyi András felkiáltással elválasztatott.

1978.

Magtári biztosnak Bátorba, Kövér Miklós, Orosz István, Gétzi Imre.

Kövér Miklós felkiáltással elválasztatott.

Nyiregyházára: Homolkay János, Kovács Ferencz, Heskó Sámuel.

Kovács Ferencz felkiáltással elválasztatott.

1979.

Várnagyságra kijelöltettek Szakácsi Mihály és Szilágyi István.

Szakácsi Mihály felkiáltással elválasztatott.

1980.

A közgyűlési és törvényszéki köztanácskozásoknak s munkálatoknak minél gyorsabb és sikeresebb vitelére nézve méltóztatott főispán ő kegyelmessége számos táblabírák kinevezéssel a Karok és Rendek számát kegyesen megbővíteni, nevezetesen kineveztettek táblabíráknak:

Tisztelendő Györgyényi Ignác, tisztelendő Szlammer Alajos, tisztelendő Szlávik Mihály, Szabó Mihály, Farkas Gábor, Kullin Ignác, Szabó Menyhért, Kullin Imre, Vékey József, tisztelendő Hajdu Mihály, Szunyogh Lajos, Cséffy László, Buday Imre, Bak-say Zoltán Szikszai Pál, Pethő Antal, Mezősy László, Mezősy Sándor, Ferenczy Alajos, Bay

Ferencz, Bayler István, Blaskovics Kálmán, Barsó Bálint, Kovács Lajos, Ujlaky István, Komoróczy György, Kállay Gusztáv, Kiss Mihály, Kelemen Gábor, Ujfalusy József, Fazekas László, Vuvermann Ferencz, Vay Géza, Ábrányi Kornél, Ónody Pál, Mudrán János, Lónyay Ferencz, Gencsy Pál, Dész Imre, Dévay István, Király József, Patay Lajos, Kállay Kálmán, Jezerneczky Ferencz, Báltthy Dániel, Gencsy Zsigmod, Erdődy Lajos, Vályi Károly, tiszteletes Szondy László, Katona József, G. Vay Mihály, Kántor Sámuel, Kazinczy Antónia, Gulácsy Imre, Czóbel Imre, Vitéz Imre, Szilágyi Gábor, Irinyi Albert, Szoboszlai Károly, Szentmiklóssy Ferencz, Pethő Sámuel, Kratoffill —, Lusinszky —, Pálincás Rudolf, Molnár Gergely, Horváth Pál, Mészáros Dániel, Osváth Imre, kik közül ezen alkalommal tisztelendő Györgyényi Ignác, Szlammer Alajos, Szlavik Mihály, Vékey József, Csiffy László, Mezőssy László, Mezőssy Sándor, Ujfalvy István, Vuverman Ferencz, Dévay István, Kállay Kálmán, Jezerniczky Ferencz, G. Vay Mihály, Kántor Sámuel, Kazinczy István, Czóbel Imre, Szilágyi Gábor, Irinyi Albert, Kratoffil, Lusinszky, Pálincás Rudolf, jelen nem lévén, a többiek által letett táblabirói hitet le nem tették.

1981.

Ugyanez alkalommal főispán ő kegyelmessége következő tiszteletbeli tisztviselőket nevezett ki.

Tiszteletbeli jegyzővé: Liphthai Eduárdot.

Tiszteletbeli esküdtekké:

Tiszteletbeli tisztí ügyészeknek: Krasznay Gábort, Meskó Sámuel, Kőműves Károlyt, Napry Lászlót, Márky Fridrichet.

Főispán ö kegyelmessége által hivatalaikba meg-
erősítettek.

A szavazás az első alispánokra egész nap tartott, de azután, mint a fentebbi jegyzőkönyvből látható, felkiáltással választották meg Péchy Lászlót II-ik alispánul és Bay Ferenczet főjegyzőül, ki a tisztikar leghatalmasabb munka ereje volt.

Azután eszélyesen járt el az uralkodó párt; Szabolcs megyének majd minden nevezetesebb családjából találni egyéneket a fentebbi névsorban.

Igy szavazták le az ellenzéket, de azért meg nem buktatták, mert azok azután is hatalmasan működtek a jog, egyenlőség, a szabad föld, a sajtószabadság, a törvény előtti egyenlőség nagy eszméi érdekében, sőt nemcsak Szabolcsra, hanem a szomszéd megyékre is kiterjed közremunkálásuk. Azoknak, kik ezen, akkor még távol lebegő célokért küzdöttek, jól esik visszagondolni a küzdelmes éveket követő nagy dicsőségre, midőn a demokratikus elvek teljes diadalát ünnepelhettük.

Azonban az előrelátó, bölcs főispán feltevése, mely szerint a haza nehéz napjait előre jelezte, — bekövetkezett 1848—4849-ben, de Hunyady Józsi igérete, melyet a párt nevében tett, be lett váltva, a Szabolcs vármegyei konzervatívek öregje, fiatalja, — kicsinyje, nagyja nem maradt hátra a nehéz napokban, beállottak a haza szolgálatába. Dicsőség és elismerés azoknak, a kik a haza ügyét szolgálták.

A választást a főispáni ebéd zárta be, et fecerimt magnum áldomást.

OSZK